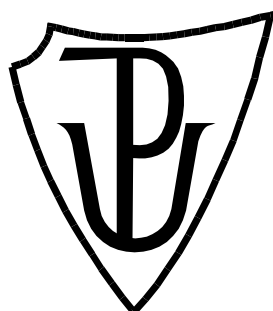

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

Bakalářská práce

Zimní válka v protektorátním tisku

Autor:

Burian Jakub

Vedoucí práce:

Mgr. Lukáš Perutka PhD.

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Zimní válka v protektorátním tisku* vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci, dne 3. 5. 2021

.....

Obsah

Úvod.....	4
1. Tištěná média a jejich vývoj do zániku První republiky.....	7
1.1 Lidové noviny.....	8
1.2 Venkov.....	9
1.3 Národní listy.....	9
1.4 Rudé právo.....	9
2. Analýza periodického tisku.....	11
2.1 Předválečné období.....	11
2.1.1 Lidové noviny.....	13
2.1.2 Venkov.....	16
2.1.3 Národní listy.....	19
2.1.4 Rudé právo.....	20
2.2 Talvisota.....	22
2.2.1 Lidové noviny.....	24
2.2.2 Venkov.....	29
2.2.3 Národní listy.....	32
2.2.4 Rudé právo.....	34
2.3 Poválečné období.....	36
2.3.1 Lidové noviny.....	36
2.3.2 Venkov.....	37
2.3.3 Národní listy.....	38
2.3.4 Rudé právo.....	39
Závěr.....	40
Seznam pramenů a literatury.....	42
Prameny.....	42
Paměti.....	42
Literatura.....	42

Články.....	43
Dobové materiály.....	43
Internetové zdroje	43
Summary.....	44

Úvod

Ve své bakalářské práci budu sledovat, jak vybraná média v Protektorátu Čechy a Morava informovala o sovětsko-finském konfliktu, známém jako Zimní válka. Vybranými médii rozumím *Národní listy*, *Lidové noviny*, *Venkov* a *Rudé právo*, jejichž články jsou středobodem mé analýzy. Pozornost věnuji také tématům, na jaká se primárně zaměřovala cenzura a jaký pohled na situaci byl tak podsouván protektorátnímu obyvatelstvu. Rudé právo, kupříkladu, bylo protektorátní vládou umístěno na seznam zakázaných médií, a do oběhu se dostávalo pouze díky činnosti odbojových skupin a komunistického samizdatu.

V době započetí války mezi Sovětským svazem a Finskem bylo Československo obsazeno nacistickými vojsky. Pohraniční oblasti, tzv. Sudety, byly přičleněny ke Třetí říši. Jižní oblasti Slovenska a Podkarpatská Rus připadly Maďarsku. Samotné Slovensko bylo pouze loutkovým státem pod vlivem Adolfa Hitlera. Právě v té době se měnil způsob a možnosti, jaké informace mohl tuzemský tisk zpracovávat, i jak je mohl a musel interpretovat. Pro analýzu popsané situace i výběr historické metodologie je důležité rozpoznat cílové skupiny, na které se jednotlivé (vybrané) deníky zaměřovaly. *Lidové noviny* byly primárně určeny pro liberálnější a vzdělanější část obyvatelstva. *Venkov* byl určen spíše pro vesnické vrstvy. Cítil na ně jak program Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu, tak struktura a forma sdělovaných informací. Zbylá dvě periodika se zaměřovala na více vyhraněnou část společnosti. *Rudé právo* bylo plátkem silně levicových voličů a komunistů. Bylo ale zakázáno, a kolovalo jen v poměrně úzkém kruhu společnosti. Na takřikajíc druhé straně spektra se od *Rudého práva* nacházely *Národní listy*, které v průběhu třicátých let inklinovaly k moderní pravicové politické sféře. Výběrem těchto periodik sleduji pokrytí spektra politicky zaměřených médií. V následující části se soustředím na to, jak se zprávy těchto sledovaných médií liší.

Okupací Československa se změnil i protektorátní zákoník a veškeré tiskové zpravodajství bylo silně cenzurováno. Díky paktu Molotov-Ribbentrop vnímala Hitlerovská Třetí říše Svaz sovětských socialistických republik jako svého spojence. Na základě této úmluvy uzavřeli Sověti s Německem hospodářskou a politickou spolupráci. Ta mimo jiné přísně zakazovala kritiku lídrů obou totalitních režimů – Josifa Vissarionoviče Stalina s jeho generály a Adolfa Hitlera s jeho ministry a spolupracovníky. Zákaz se týkal všech forem protektorátních médií – rozhlasu, i veškerého tisku.

Omezené svobody projevu protektorátního tisku znamenaly, že vše, co o Zimní válce napsala protektorátní média, muselo být nejprve zkontrolováno příslušnými úřady. Pokud byly informace, které se objevily ve článcích, shledány jako nezávadné, příslušné noviny dostaly povolení k tisku. To, jaké informace byly pro protektorátní cenzuru tzv. nezávadné, bude jedním z výstupů této práce. Představím, jak se protektorátní cenzura soustředila na chválu, a maskování neúspěchu sovětských armád, nebo jak moc v této otázce zasahovala do práce reportérů a redaktorů novin. Nutno zmínit, že Zimní válka byla pečlivě sledována i německým generálním štábem. Ten na základě bojů mezi Finy a vojáky Sovětského svazu pečlivě analyzoval situaci a hodnotil kondici Rudé armády, stejně jako schopnosti jejího velení.

Válka na severu Adolfu Hitlerovi ukázala, že se mu díky jeho dobře vycvičeným, organizovaným a vybaveným jednotkám může podařit něco, co se nepodařilo ani velkému Napoleonovi – obsadit východ. Německem kontrolovaný tisk se tak musel o svém tehdejší spojenci vyjadřovat opatrně. Nemohl budoucího rivala líčit nijak hrdinně, aby nepodporoval snahy komunistů, zároveň ale musel informace prezentovat pozitivně, kvůli výše zmíněným úmluvám mezi oběma zeměmi.

Smlouva o neútočení byla samozřejmě jen zástěrkou příprav Německa na válku a měla poskytnout čas zabezpečit východní hranici, dokud nebudou poraženi Francouzi a Britové na západě. Vezmeme-li v úvahu známý vývoj událostí, bylo logické nepodporovat sovětskou propagandu a opatrně nechat média informovat lid tak, aby nenašel v Sovětském svazu ani Stalinovi zalíbení. Zároveň víme, že byla z celé řady Německých satelitů iniciována dobrovolnická pomoc, mířena k bránícím se Finům.

Použitá periodika jsou dostupná online v digitální knihovně Kramerius. Výjimkou je *Rudé právo*. V jeho případě jsem čerpal ze sborníku, který v roce 1971 vydala Blažena Kalvínková. Jednotlivé noviny jsem vybral kvůli jejich umístění na politickém spektru, a také jakou částí společnosti byly vyhledávány. *Rudé právo* a *Národní listy* zde zastupovaly vyhraněné názory na „levé“ i „pravé“ straně. *Venkov* a *Lidové noviny* zastupují vyšší část společnosti a městské intelektuály, zatímco *Venkov* představuje běžné obyvatelstvo z mimoměstských oblastí. Můj metodologický postup je následující: nejprve jsem přečetl a analyzoval články ze sledovaného tisku. Použil jsem zde metodu kvantitativní, abych mohl určit, jak moc frekventovaným tématem byla Zimní válka v tehdejší zpravodajství. Rovněž jsem použil metodu obsahovou, pomocí které dokážu analyzovat veškerý obsah. Pomocí získaných informací mohu následně prezentovat, jaká byla celková koncepce jednotlivých periodik a jak přistupovaly k válečnému dění ve Finsku. U několika vybraných článků

zhodnotím, jak o klíčových událostech Zimní války protektorátní tisk informoval a poukážu na propagandistické zbarvení.

Získané informace pomocí sekundární literatury zasazuji do kontextu doby. Sekundární literatura se dá rozdělit na dvě části – první obsahuje publikace, které se zaměřují na vývoj médií, aby bylo možné představit mediální vývoj v našem prostředí a kontext, do kterého byly samotné noviny dosazeny. Mezi nejzásadnější knihy patří *Dějiny českých médií 20. století*¹ a *Dějiny českých médií*.² Druhou část představují knihy zabývající se především samotnou Zimní válkou. Mezi nejdůležitější knihy tentokrát řadím monografii Carl Van Dyka, která se právě Zimní válce velice obsáhle věnuje a zajistí tak základní přehled pro sledovanou problematiku. Další takovou knihou je publikace Paananena a Engleové, která je sice podstatně menší, ale je zde dobře popsána zahraniční pomoc Finům, což je důležité pro moji práci.

Práce jsem rozdělil do dvou kapitol. První, poměrně krátká, stručně představí vývoj tiskovin u nás a obdobným způsobem uvede jednotlivá periodika. Kapitola druhá je analytická část mé práce, kde se zaměřím na válku samotnou. Tuto část jsem rozdělil na menší tři menší podkapitoly pro usnadnění orientace. Jedná se o kapitoly zabývající se předválečným obdobím, průběhu války, a krátkým obdobím po uzavření Moskevského míru. V úvodu obou kapitol provedu krátký historický nástin, který dosadí jednotlivé novinové články do kontextu doby. Tyto tři podkapitoly jsou následně rozděleny na další čtyři části, aby zde byly separátně rozebrány jednotlivá periodika. Tento postup jsem zvolil, aby bylo možné posuzovat deníky samostatně.

V českém prostředí se mi nepodařilo najít žádnou práci, která by se zabývala propagandistickou a cenzurní aktivitou zaměřující se na konflikt mezi Finy a Sověty. Přesto se domnívám, že tato práce nám pomůže lépe pochopit prioritní zájmy tehdejší nacistické Říše a zda její budoucí kroky – rozumějme invaze dále na východ – byly promyšleny již v době Zimní války. Pomocí toho, jak tehdejšímu obyvatelstvu byly prezentovány informace o dění na severu se tedy můžeme pokusit odhadnout, jakým směrem se rozhodlo Německo směřovat jeho životy.

¹ KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2012.

² BEDNAŘÍK, Petr – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara: *Dějiny českých médií*. Praha 2011.

1. Tištěná média a jejich vývoj do zániku První republiky

Éra tištěných periodik začala v průběhu devatenáctého století. Dynamiku do šíření pravidelně vydávaných tiskovin vnesla revoluční léta 1848–1849,³ kdy v rámci mnohých změn došlo k uvolnění cenzury tištěných periodik. Protože došlo i k uvolnění sociálních poměrů, vzniklo prostředí vhodné pro rozvoj novinářiny, a to i na našem území. Záhy došlo k rychlému rozvoji tištěného zpravodajství, které bylo často svázané se vznikajícími politickými stranami. Tato praxe byla běžná i v celém zbytku monarchie a český případ tak nebyl ničím výjimečným. Česká politická scéna však co do počtu stranických deníků za jinými národy v mocnářství zaostávala – v roce 1863 existovalo pouze šest českých politických listů, zatímco německých bylo sedmdesát osm, maďarských osmnáct a italských třináct.⁴ Důležitou se stala stranická příslušnost deníků v devadesátých letech 19. století, kdy se poměrně homogenní národní hnutí začalo politicky diferencovat. Docházelo zde ke střetu politických myšlenek a ideologií, jakými byl například liberalismus, socialismus nebo radikální nacionalismus.⁵ Zájem o čtivo značně rostl, a proto bylo běžnou praxí vydávat noviny ve dvou výtiscích denně – ranním a večerním.

Po roce 1918 začalo zpravodajství odebírat zprávy a informace od tiskových agentur. Distribuce byla zajištěna od 28. října 1918 nově založenou Československou tiskovou kanceláří, která byla plně ve vlastnictví státu a zajišťovala propojení se zahraničními agenturami, jako byla například britská Reuters, francouzská Havas nebo německá Wolff.⁶ Informace týkající se vlastního státu byly zajištěny sítí vlastních korespondentů v různých regionech Československa. Zahraniční zpravodajové nebyli kvůli vysokým nákladům na jejich práci pro Českou tiskovou kancelář příliš rentabilní, a tak na těchto pozicích působilo maximálně několik lidí ve vybraných významných oblastech. V této době také docházelo ke kvalitativní a kvantitativní expanzi listovních médií, kterým prospívala nastolená uvolněná atmosféra tehdejší demokratické politiky. Docházelo k přejímání západních trendů, jimž se čeští distributoři chtěli vyrovnat. V ústavě z roku 1920 stálo: *Svoboda tisku, jakož i právo klidně a beze zbraně se shromažďovati a tvořiti spolky jsou zabezpečeny. Jest proto v zásadě nedovoleno podrobovati tisk předběžné cenzuře. Výkon práva spolčovacího a shromažďovacího upravují zákony.*⁷ V nástupnickém Československu tedy byla zajištěna svoboda tisku ústavním právem a zpravodajství se tak volně šířilo do celé republiky prakticky

³ Tamtéž s. 99-100.

⁴ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG: s. 19.

⁵ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPOVÁ: s. 110.

⁶ Tamtéž s. 175.

⁷ Ústavní listina Československé republiky. Praha 1920, § 113. In: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html [cit. 7. 2. 2021].

bez potíží. Podle zákona o mimořádných opatřeních⁸ ale mohlo dojít k omezení těchto svobod, jestliže by došlo k válce nebo vnitřnímu ohrožení státu. Mezi další omezení patřil takzvaný zákon na ochranu republiky,⁹ který konstatoval, že obsahem tisku se lze dopustit zločinu zrady státního tajemství anebo přečinu nedovoleného zpravodajství, tj. schvalování trestné činnosti nebo nabádání k neplnění povinností daných zákonem. Až na tyto výjimky platné v extrémních případech byly veškeré svobody zaručeny.

O průběhu dvacátých let tak můžeme mluvit jako o vrcholu periodického tisku v Československu. Stejně jako v bývalém mocnářství, i v tehdejší republice byla značná část médií provázána s politickými stranami. Ty je financovaly, protože je využívaly jako pojítka s občany, a také proto, aby tak dokázaly efektivně komunikovat s vlastní členskou a voličskou základnou. Toto provázání vedlo k nárůstu stranických novin, které mezi sebou soutěžily o čtenáře a jejich finanční bilance se tak nakonec stala ztrátovou. Finanční potíže byly nejčastěji řešeny neprůhledným financováním od třetí strany.¹⁰ Stejně jako „za císaře pána“ vycházely noviny ve dvou vydáních. Ranní výtisk, který byl obvykle vydáván v menším nákladu a obsahoval větší množství politického obsahu, a odpolední výtisk, zvaný také večerník, vycházel obvykle ve větším nákladu a byl více zaměřen na sociální témata, kulturu a bulvár. Pro srovnání: jeden z největších deníků v éře První republiky bylo *České slovo*. Jeho večerní vydání vycházelo ve více než půl milionovém nákladu. V současné době je nejprodávanějším deníkem v České republice *Blesk*, který má denní náklad přibližně 200 000 kusů.¹¹

1.1 Lidové noviny

Lidové noviny se na scéně objevují od roku 1893 se sídlem v Brně, kde je založil Adolf Stránský.¹² Výjimečné byly především tím, že se jednalo o noviny takzvaně nadstranické,¹³ nepřislušící žádnému politickému subjektu v republice. *Lidové noviny* patřily mezi ty nejelitnější v republice a své čtenáře našly především v řadách intelektuálů. Díky své reputaci se v jejich okolí vytvořil okruh špičkových novinářů – mezi nejsilnější jména můžeme zařadit například Ferdinanda Peroutku či bratry Čapkovi. Vysokou úroveň novin dobře prezentuje také

⁸ *Zákon o mimořádných opatřeních*. Praha 1920, Č 300/1920 Sb. In <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mzqgawta> [cit. 7. 2. 2021].

⁹ *Zákon na ochranu republiky*. Praha 1923, Č 50/1923 Sb. In <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgizv6njqfuya> [cit. 7. 2. 2021].

¹⁰ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG: s. 36.

¹¹ MediaGuru: *Trend prodeje deníků se v prvním čtvrtletí nezměnil*. 2019, In: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2019/05/trend-prodeje-deniku-se-v-prvnim-ctvrtleti-nezmenil/> [cit. 8. 3. 2021].

¹² KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG: s. 41.

¹³ Tamtéž s. 36.

fakt, že měly vlastní síť zahraničních zpravodajů, rozesetých po Evropě ve velkoměstech jako například Paříž či Londýn.

1.2 Venkov

Venkov byl tiskovým orgánem Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, která se zkráceně označovala jako Agrárnická. Jednalo se o jednu z nejvýznamnějších politických stran, která Československu nabídla většinu premiérů. Jak již samotný název napovídá, strana se zaměřovala na zemědělce, především pak statkáře a sedláky. *Venkov* nepatřil mezi komerčně úspěšné tisky, protože sloužil, mimo jiné, ke stranické propagaci. Přestože jeho úroveň nebyla nijak vysoká, plnil dobře roli organizačního nástroje a tisk ve fungování agrárnické strany měl tendenci stát se samostatným politickým faktorem.¹⁴ Navzdory všemu byl *Venkov* respektovaným deníkem, který se svými tématy zaměřoval především na ekonomiku a zemědělskou problematiku. Jeho zahraničně-politické oddělení nicméně nepatřilo k těm nejvyhledávanějším. Mezi nejvýznamnější novináře *Venkova* patřil Rudolf Halík a ve třicátých letech pak pravicový Ferdinand Kahánek.¹⁵

1.3 Národní listy

Národní listy byly založeny 1. ledna 1861 zásluhou především Julia Grégra,¹⁶ jakožto jednoho ze zakladatelů. Listy měly poměrně rychlý úspěch a v následujících desetiletích patřily mezi nejčtenější české deníky. V devatenáctém století se jednalo o vzorový liberální tisk. V období první republiky se jednalo o tiskový orgán Československé národní demokracie a jejich politické směřování určoval vůdce strany Karel Kramář. Zaměřovaly se především na obsahovou různorodost, a známé byly také díky kvalitním fejetonům, kterými přispíval například Jan Neruda. Mezi významné novináře řadíme například Vincence Červinku a Antonína Pimperu. Proti předválečnému stavu ovšem kvalita stagnovala a noviny se již nepodařilo nasměrovat na lepší kurz. V druhé polovině třicátých let pak deník získává agresivně nacionální rétoriku.¹⁷

1.4 Rudé právo

Rudé právo je spjato s Komunistickou stranou Československa, která vznikla v letech 1921, odlukou od sociální demokracie.¹⁸ Fungování komunistického tisku bylo ovšem značně

¹⁴ HARNA, Josef: *Agrární hnutí do roku 1938*. In: MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Olomouc 2000, s. 175.

¹⁵ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG: s. 45-46.

¹⁶ Tamtéž s. 19.

¹⁷ Tamtéž s. 44.

¹⁸ MAREK, Pavel: *KSČ v letech 1921-1938*. In: MAREK, Pavel a kol.: s. 137.

problematické, protože hlavní myšlenkou v tomto stranickém médiu bylo podněcování obyvatelstva k boji proti zavedeným pořádkům. Můžeme mluvit především o odporu ke kapitalistickému řádu, politickým poměrům, a také samotnému demokratickému zřízení republiky. Tyto postoje dostaly *Rudé právo*, potažmo celé ultralevicové zpravodajství, do hledáčku státních úřadů, které v rámci s platnou legislativou často zasahovaly proti rudým periodikům významně podporujícím podvratnou činnost. Můžeme mluvit především o cenzuře, konfiskaci nebo dokonce zastavení vydavatelské činnosti.¹⁹

Rudé právo patřilo mezi málo populární tituly. Důvodem nízkého prodeje byl právě přehršel ideologické propagandy, která bránila většímu komerčnímu úspěchu. Do bolševizace, která se odehrála v roce 1929, přispívala do novin řada avantgardních básníků a spisovatelů. Později ovšem byla jejich spolupráce zrušena²⁰ a došlo k významnému intelektuálnímu oslabení, které snížilo úroveň už tak nekvalitního plátku. Komunistické tiskoviny byly finančně nerentabilním projektem, a proto se vedení strany snažilo sehnat peněžní prostředky kde se dalo. Obrovské výdaje byly způsobeny různými zásahy státu a samotný prodej nedokázal tisk zaplatit. KSČ se proto snažila peníze získat, jak jen bylo možné – například organizací různých sbírek. Mezi hlavní představitele Komunistické strany patřil Bohumír Šmeral, který měl rovněž významné slovo ve stranickém mediálním programu.

¹⁹ Tamtéž s. 145.

²⁰ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG: s. 51.

2. Analýza periodického tisku

Ve sledovaném období republika již neexistovala a zůstal jen Protektorát pod vládou nacistického Německa. Téměř okamžitě po tom, co Češi ztratili samostatnost, začala německá správa měnit zažité poměry. Jen pár dní po okupaci byl formálně vytvořen autonomní orgán české státní správy – tiskový odbor Předsednictva ministerské rady.²¹ Řízení veškerého tisku měli ovšem nacisté zcela ve svých rukou. Od vyhlášení Protektorátu došlo k vydání celé řady pokynů, které měnily charakter českého zpravodajství. Zavedená cenzura měla tři úrovně.²² První měl na starosti domácí cenzor, který byl umístěn přímo v redakci a spolu se šéfredaktorem zodpovídali za dodržování cenzurních pokynů. Kontroloval se zde nejen obsah, ale také forma (umístění na stránce, grafika). Pro šéfredaktory a cenzory byla připravena pravidelná školení, která v případě deníků probíhala na týdenní bázi. Pokud proběhlo vše v pořádku, byly noviny poslány do druhé úrovně cenzury – na Ústředí tiskové dozorcí služby a až následně byl povolen tisk. Ve sporných případech, byl článek konzultován se skupinou Tisk.²³

2.1 Předválečné období

První sledované období je vymezeno mezi dvě zásadní události, které bychom mohli definovat jako zlomové. Jako počáteční datum výzkumu jsem zvolil 23. srpen 1939. Tohoto dne byl podepsán jeden z nejdůležitějších paktů 20. století, který měl dalekosáhlý dopad na všechny země nacházející se na východ od Berlína a na západ od Moskvy – pakt Molotov-Ribbentrop. Tato výsledná snaha diplomatů Německa a Sovětského svazu byla světu podána jako pakt o neútočení, ale nikdo netušil o takzvaném tajném dodatku, který prakticky rozdělil sféry vlivu ve východní Evropě.²⁴ Tímto dokumentem si Hitler zajistil, že se nebude opakovat trauma z Velké války, kdy bylo Německo nuceno krváčet na dvou frontách. Stalin si na druhou stranu zajistil, že jeho expanzivní politika nebude mít překážky na straně Němců a bude mít volné ruce na východ od Visly. Zde se rovněž poprvé jedná o Finsku, které mělo být uchváčeno „velkým medvědem“ a stát se znovu součástí velkého státu, jako tomu bylo od počátku 19. století, kdy Rusku ještě pevně vládl car. Konec tohoto období značí datum 30. listopadu 1939, kdy došlo k sovětské invazi do Finska, což byl počátek Zimní války, která je ve finském prostředí označována jako Talvisota.

²¹ Tamtéž s. 90.

²² BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ: s. 197.

²³ Tato skupina kontrolovala veškeré tiskoviny a byla součástí oddělení kulturně politických záležitostí, které spadalo přímo pod Úřad říšského protektora.

²⁴ Secret Supplementary Protocols of the Molotov-Ribbentrop Non-Aggression Pact. Moskva 1939. In: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/110994.pdf?v=61e7656de6c925c23144a7f96330517d> [cit. 18. 3. 2021].

V této době již probíhala Druhá světová válka – konkrétně můžeme mluvit o válce v Polsku, od 1. září 1939. Souběžně s ní probíhala diplomatická jednání Sovětského svazu s pobaltskými republikami. Hlavní část rozhovorů ovšem proběhla až po krátkém polském tažení, na které bylo zaměřeno celé úsilí Sovětů. Probíhala bilaterální jednání mezi Litvou, Lotyšskem a Estonskem na jedné straně, a SSSR na straně druhé. Cílem jednání bylo navázat hospodářskou spolupráci a vojenskou ochranu pro všechny zúčastněné země. Alespoň tak prezentoval své úsilí Sovětský svaz, ale ve skutečnosti se nezávislé republiky staly pouhými satelity komunistické velmoci a později jeho samotnou součástí. Podobný osud měl čekat také Finsko, které dokázalo Sovětům odolat již za občanské války, kde se rozhodovalo, zda Finové budou svobodným národem ve vlastním státě, nebo nadále zůstanou pod nadvládou jiných.

Sovětský svaz své zájmy ve Finsku argumentoval obavou z nepřátelské invaze, protože rozpadem předválečného Ruska došlo k významnému oslabení obranyschopnosti nástupnického státu – Sovětského svazu. Klíčové pobřežní oblasti Finského zálivu byly za cara osazeny mocnou námořní obranou,²⁵ která chránila vstup do hlavního města říše – Petrohradu. Sovětský svaz nyní neměl mnoho možností, jak zabezpečit významné průmyslové a obchodní centrum, které leželo v blízkosti Estonska a Finska. Scénář Sovětů počítal s tím, že nepřítel (rozumějme Německo) povede útok na Leningrad právě z území neutrálních států a město by se tak dostalo do kleští ze severu přes Karelskou šíji a z jihu přes Estonsko.²⁶ V případě Finska byly obavy ještě z výpadu směrem na východ, kde by došlo k přetnutí murmanské magistrály, což by znamenalo zastavení přepravy zboží a osob po důležité železnici, která zabezpečovala spojení s jediným přístavem v Barentsově moři – Murmanskem. Největším nebezpečím bylo ovšem mohutné finské letecké zázemí,²⁷ které bylo vybudováno ve druhé polovině třicátých let a bylo potenciální hrozbou, protože by poskytlo dobré logistické zázemí pro mohutné bombardovací svazy.

Následovala diplomatická jednání mezi Moskvou a Helsinkami, jejichž účelem bylo zabránit vojenskému konfliktu v budoucnu a vyřešit tuto krizi mírovou cestou. Označení těchto jednání jako diplomatických či mírových je však zavádějící. Diplomatické jednání v podání Sovětského svazu znamenalo spíše předložení požadavků, které bylo dále podpořeno nátlakem a výhrůzkami vojenskou invazí, která v podání co do počtu nejmocnější armádou na světě byla

²⁵ DYKE, Carl Van: *Zimní válka*. Brno, 2007, s. 36.

²⁶ MANNERHEIM, Carl Gustav Emil: *The Memoirs of Marshal Mannerheim*. Londýn, 1953, s. 295.

²⁷ DYKE, Carl Van: s. 36.

velice pádným argumentem. Finové samozřejmě možnost vyjednávat využili a nasadili zde jednoho ze svých nejlepších mužů – zkušeného a vysoce respektovaného Juha Paasikiviho.

Mezi důležité územní požadavky²⁸ patřily:

- Pronájem poloostrova Hanko za účelem vybudování letecké a námořní základny
- Odstoupení všech ostrovů ve Finském zálivu včetně ostrova Suursaari
- Poskytnutí ostrovních baterií na ostrově Björkö
- Pronájem kotviště v přístavu Lappohja
- Posunutí státní hranice na Karelské šíji a vzdání se oblasti Petsamo

Akceptování těchto podmínek ovšem představovalo naprosto nepřijatelnou možnost, protože by tím byl zcela porušen princip neutrality. Finsko by se muselo vzdát své suverenity a dočkalo by se pravděpodobně stejného osudu, jako malé pobaltské republiky. Velmi významnou událostí bylo jistě i podepsání Mnichovské dohody a následný osud republiky. Patrně zde viděli svůj vlastní osud a věděli, co se stane, pokud zvolí cestu ústupků.

Zimní válka započala 30. listopadu 1939. Vojenské invazi ovšem bránila formální překážka – tím byl pakt o neútočení mezi Finy a Sověty. Sovětský svaz se rozhodl tuto dohodu vypovědět a pro tento účel zinscenoval takzvaný Mainilský incident, během kterého ruská strana zahájila dělostřeleckou střelbu do vlastních řad. Maršál Mannerheim²⁹ očekával podobný scénář, a proto nařídil stáhnout finskou artilerii z dosahu hranic, aby Finsko nemohlo být označeno za agresora v případné válce. Celý incident stačil, aby SSSR vypověděl pakt o neútočení a následně zahájil invazi.

2.1.1 Lidové noviny

Lidové noviny byly v tomto období plně fungujícím deníkem, který pravidelně informoval své čtenáře o dění ve světě i v zahraničí a tisk byl zastaven jen během velkých svátků. Naprostou většinu dní vycházely dvakrát denně a v neděli se do oběhu dostal i speciál – mluvíme tudíž o třech číslech za den.

Na počátku sledovaného období, tj. 23. srpna, vyšlo číslo 419 a na konci, 29. listopadu číslo 600. To nám dává 181 výtisků, které si mohl tehdejší čtenář přečíst, a ze kterých mohl

²⁸ Tamtéž s. 41.

²⁹ MANNERHEIM, Carl Gustav Emil: s. 319-321.

získávat potřebné informace. Pro nás klíčové téma – finská politika a diplomacie, se zde objevila 42x.³⁰

Rozhodně ne o všech 42 zmínkách o Finsku a jeho rozhodnutí můžeme mluvit jako o člancích. Častokrát se jedná spíše o pouhé sloupky o jediném odstavci, ve kterém se píše jen naprosto zásadní zpráva bez dalších souvislostí, a to konkrétně v 18 případech. Zbylé pasáže jsou už podstatně delšího rozsahu a poskytují širší informace. Z celkového počtu článků je jich rovněž řada umístěna na titulní straně, tj. 27 případů.

Na základě předchozích dat jsme tedy zjistili, že bylo v průměru v novinách pojednáváno o politice anebo diplomatické aktivitě Finů přibližně v každém čtvrtém čísle. Vezmeme-li v úvahu také fakt, že *Lidové noviny* vycházely dvakrát denně, dostávalo se sledované problematice alespoň krátkého zpravodajství obden, někdy jednou za tři dny. V případě titulních listů můžeme mluvit přibližně o každém třetím, výjimečně čtvrtém dnu.

S eskalujícími finsko-sovětskými vztahy se přirozeně koncentrace těchto článků významně zvyšovala a od počátečních komentářů, ve kterých Finsko vystupovalo jako součást neutrálního bloku na severu se stala samostatná rubrika, která postupně získávala větší pozornost. Konkrétně zde můžeme mluvit o titulcích jako *Porady severských neutráliů*,³¹ *Neutralita severu posílena*,³² *Německo a neutrálové*,³³ a *Pro mír na Baltickém moři*.³⁴ Případů, kdy jsou Finové bráni jako součást širšího společenství je deset, tedy každý čtvrtý případ, avšak v momentě rozhovorů mezi Kremlem a Helsinkami už Finsko vystupuje samostatně. O jednání se píše ve 24 případech, což je drtivá většina veškerých témat v námi sledované problematice. Konflikt, který válku vyprovokoval – takzvaný Mainilský incident, je zde zmíněn pouze dvakrát, a to na samotném konci sledovaného období.

Nyní k obsahu výše zmíněných článků. Na základě analýzy všech 42 případů, u kterých jsem provedl komparaci s pomocnou sekundární literaturou, se zde fakticky nenachází příliš mnoho lživých informací, které by odporovaly historickým reáliím a ve většině sporných případů se jedná o zprávy zavádějící, které jsou ovšem faktograficky správně. Dochází zde k získávání informací z různých směrů – je čerpáno jak ze zahraničních deníků, kdy námi

³⁰ Spousta dalších článků se zaměřuje na tehdejší sportovní výsledky Finů a také je zde poměrně často pojednáváno o Olympijských hrách v Helsinkách, které se měli konat v roce 1940. Tyto informace ovšem nemají souvislost s budoucí válkou, a proto nejsou zahrnuty do statistiky.

³¹ *Porady severských států*. *Lidové noviny*, č. 421, 24. 8. 1939, s. 3.

³² *Neutralita severu posílena*. *Lidové noviny*, č. 423, 25. 8. 1939, s. 3.

³³ *Německo a neutrálové*. *Lidové noviny*, č. 443, 5. 9. 1939, s. 1.

³⁴ *Pro mír na Baltickém moři*. *Lidové noviny*, č. 505, 9. 10. 1939, s. 1.

sledované noviny tyto informace převzaly, tak máme informace od samotných zúčastněných států. Výroky Moskvy i Helsinek se objevovaly na stránkách novin bez různých zvýhodnění a čtenář tak měl možnost výběru, které informaci bude věřit.

Naprosto negativně je Finsko vykresleno ve večerním čísle ze 14. října a některé informace zde můžeme označit jako lživé. Už titulek: *Rusko neklade Finsku nepřijatelné požadavky*³⁵ působí sám o sobě dojmem, že právě Sovětský svaz se snaží chovat racionálně a malý stát dělá všechno proto, aby jeho snahu sabotoval. Další negativně působící článek je poměrně obsáhlý a polemizuje nad důvody eskalace napětí: *...Rusko je ochotno patrně odstoupit Finsku dosti rozsáhlou oblast východní Karelie, osídlenou Finy – v souhlase s rusko-německou dohodou, že se mají ve východním prostoru přesněji krýt státní hranice s hranicemi národnostními, než tomu bylo dosud – výměnou za několik ostrůvků ve Finském zálivu, ležících při ruské námořní cestě z Leningradu do Baltického moře. To by byly ostrovy Seitskär, Lovskär, Tyttäskär a Suursaari... ...K tomu navrhuje Rusko Finsku pakt o vzájemné pomoci, podobný ruským paktům s baltickými státy, aniž však žádá přijetí ruských posádek ve Finsku...*³⁶ V tomto úryvku najdeme hned několik lživých informací. Především je zde naprosto zamlčena skutečnost, že mezi požadavky Sovětů, krom strategických ostrůvků ve finském zálivu, patří také posun hranice na Karelské šíji, což by mělo pro Finy naprosto katastrofální dopad, jelikož hlavní obrana státu – Mannerheimova linie, se nacházela právě na území požadovaném Sověty. Druhá, nyní již zcela lživá informace se týká absence vojenské posádky ve Finsku. Mezi oficiální požadavky patřilo mimo jiné zřízení vojenské a letecké základny na poloostrově Hanko.³⁷ Tato zpráva je převzata z moskevského prostředí, které prakticky jen kopíruje státní zájmy Sovětského svazu, a tak obsah této zprávy není shodný se skutečností.

Důležitou událostí a samotnou záminkou války byl Mainilský incident. Článků zabývajících se tímto incidentem je překvapivě málo a není mu věnována taková pozornost, která by se dala očekávat. První zprávu získáváme 28. listopadu: *Finská dělostřelba do ruských vojáků: Nebezpečný incident na sovětsko-finských hranicích – Nota Molotovova*³⁸ a jedná se o interpretaci z Moskvy. Hned příštího dne následovalo vyjádření z finské strany: *...finská vláda vyslovuje názor, že jde možná o nešťastnou příhodu ve spojitosti se cvičením, které domněle se provádělo na sovětské straně. Finská vláda odmítá ruský protest a zdůrazňuje, že nejde o nepřátelské chování proti Sovětskému Svazu s finské strany, jak prohlašovala sovětská vláda.*

³⁵ *Rusko neklade Finsku nepřijatelné požadavky*. Lidové noviny, č. 516, 14. 10. 1939, s. 1.

³⁶ Tamtéž, s. 1

³⁷ DYKE: s. 41-43

³⁸ *Finská dělostřelba do ruských vojáků*. Lidové noviny, č. 597, 28. 11. 1939, s. 2.

*V notě se dále praví, že v přímé blízkosti hranic není žádného dělostřelectva, jehož dostřel by sahal až přes hranice.*³⁹ Toto jsou pak prakticky jediné dva články, které se Mainilským incidentem zabývají.

V prvním sledovaném období se můžeme setkat s informacemi o jednotlivých jednáních a předválečných událostech. Mezi informacemi nacházíme vyjádření obou stran – jak Finové, tak Sověti měli v *Lidových novinách* své zastoupení. Nelze zde s jistotou říci, na kolik jsou informace upraveny cenzory. Drtivá většina informací prezentovaných v tomto tisku je ale téměř identická s informacemi, které zastávala tehdejší sovětská vláda a nenachází se zde mnoho věcí, které by se daly dát na vrub německému propagandistickému zbarvení. K nejdůležitější události předválečné doby – Mainilskému incidentu – bylo prezentováno vyjádření jak sovětské, tak finské. Ani jedno z vyjádření nemělo protekční umístění v tisku a nebylo ani nijak zpochybněno. Nadcházející konflikt totiž nebyl prioritním v hledáčku úřadů. Nejdůležitějším úkolem cenzury bylo především eliminovat negativní zprávy o Německu a také očernit Západ a legitimizovat tak probíhající válku.

2.1.2 Venkov

Deník agrárnícké strany fungoval i během období protektorátu. Vycházel jednou denně s výjimkou pondělí.

Mezi sledovaným obdobím 23. srpna a 29. listopadu vyšlo 84 čísel, šestkrát týdně. V těchto 84 výtiscích je 28x zmíněna diplomatická nebo politická situace Finska, avšak velké množství těchto článků mělo velmi krátký charakter, obsahující pouze jeden odstavec – přesně 18, což jsou více než dvě třetiny. Pouhých pět článků bylo umístěných na titulní straně.

Podle dat napsaných výše jsme zjistili, že námi sledovaná problematika se zde vyskytuje průměrně v každém třetím čísle, což je poměrně solidní výsledek a jedná se o přibližně stejnou koncentraci, jakou mají také *Národní listy*. Tento jev je ovšem způsoben tím, že *Venkov* nevycházel tak často jako jiné tisky, a proto byla informovanost o velkých událostech na jeho stránkách poměrně častá. Převědeme-li jednotlivé články na konkrétní dny, dostaneme se na hodnotu alespoň jednoho sloupku za tři a půl dne, což nám v případě agrárníckých novin dává dva články týdně. To je výrazně nižší intenzita než v případě jiných sledovaných subjektů.

Při průřezu novinami je vidět, že zahraniční dění není jejich silnou stránkou a pozornost je zaměřena především na dění uvnitř státu – konkrétně je zde mnoho prostoru věnováno

³⁹ *Finsko-sovětské napětí*. Lidové noviny, č. 599, 29. 11. 1939, s. 3.

ekonomice a kultuře, pochopitelně na venkově. Kvůli tomuto směřování je pochopitelné, že rozsah článků není tak významný, jako tomu je například u *Lidových novin*, které se svým záběrem pohybují v mnohem širším poli působnosti a zahraniční události jsou pro ně velkou kapitolou.

Jako v případě ostatních periodik se zde zaměřím na moskevsko-helsinské rozhovory, které požadovaly od Finů řadu ústupků, a Mainilský incident, který byl záminkou vypuknutí války.

První zprávou o jednáních je krátká zmínka o cestě Paasikiviho do Moskvy.⁴⁰ Stejná informace se objevuje i v dalším čísle,⁴¹ o den později – tentokrát se jedná o informaci převzatou z Moskvy a stejně jako odstavec z minulého dne, ani zde se tato zpráva nezdála dost zajímavá na to, aby byla umístěna na titulních stranách. Ve stylu nic neříkajících krátkých odstavců pokračují i čísla 239 a 240. Jako v předchozích případech se jedná o tlumočení moskevských tvrzení. První zprávou z Helsinek je oznámení o jednání finské vlády po návratu Paasikiviho.⁴² Dalším poprvé tohoto článku je umístění jednání mezi Finy a Sověty na titulní straně, byť se opět jedná jen o krátký odstaveček. Mezi nejobsáhlejší zprávy zabývající se námi sledovaným tématem patří ty převzaté přímo ze srdce Říše – Berlína. Patří mezi ně články z čísel 241⁴³ a 244.⁴⁴ V prvním zmíněném článku se hodnotí především současná situace Finů a opatření jejich vlády k situaci, která je významně ovlivněna jednáním s Moskvou – hovoří se zde především o evakuaci obyvatelstva z příhraničních oblastí, takže měli čtenáři zásadní indicii, že se v blízké době rozhoří válečný konflikt. V následně zmíněném se už hovoří opět o probíhajících jednáních mezi oběma státy. Rozsah tohoto článku ovšem patří mezi delší, než je obvyklé. Následuje řada nezajímavých zpráv pojednávajících opakovaně o probíhajících rozhovorech i v následujících výtiscích.⁴⁵ Otištěné odstavce jsou přejímány ze tří hlavních zdrojů – těmi jsou prohlášení z Berlína, Helsinek a Moskvy. Poslední zásadní informací je

⁴⁰ *Finský státní rada na porady do Moskvy*. Venkov, č. 237, 10. 10. 1939, s. 2.

⁴¹ *Finská vládní delegace do Moskvy*. Venkov, č. 238, 11. 10. 1939, s. 2.

⁴² *Finská vláda zasedla*. Venkov, č. 244, 18. 10. 1939, s. 1.

⁴³ *Situace ve Finsku*. Venkov, č. 241, 14. 10. 1939, s. 2.

⁴⁴ *Finsko-sovětské vyjednávání*. Venkov, č. 244, 18. 10. 1939, s. 2.

⁴⁵ *Nové ruské návrhy Finsku*. Venkov, č. 250, 25. 10. 1939, s. 3.

Stav rusko-finského jednání. Venkov, č. 251, 26. 10. 1939, s. 2.

Porady v Helsinkách. Venkov, č. 252, 27. 10. 1939, s. 2.

Novému poměru Sovětského svazu. Venkov, č. 256, 1. 11. 1939, s. 2.

Finská delegace v Moskvě. Venkov, č. 258, 3. 11. 1939, s. 2.

Finská delegace v Kremlu. Venkov, č. 259, 4. 11. 1939, s. 2.

Rozhovor Stalinův s finskými delegáty. Venkov, č. 260, 5. 11. 1939, s. 4.

Finové u Stalina. Venkov, č. 265, 11. 11. 1939, s. 2.

Sovětsko-finské vyjednávání. Venkov, č. 267, 14. 11. 1939, s. 2.

vyjádření finského ministra financí Tannera,⁴⁶ který prohlásil, že hospodářská situace Finska je velice dobrá a ekonomika je schopná úspěšně čelit nadcházející krizi. Prozíravým čtenářům bylo jasné, že země na severu očekává vojenskou invazi.

Mainilským incidentem, se zabývají pouze dva články. První je umístěn na titulní straně úterního vydání z 28. listopadu⁴⁷ a jedná se o nejdelší souvislý text ve *Venkově* vůbec. Bylo zde otisknuto prohlášení Moskvy a zaslání jejich nóty, která požadovala stažení finské armády od hranic a rovněž osočovala Finy z narušování stability a bezpečnosti Sovětského svazu. Důležité je zde také vyjádření z Berlína, které neváhalo okamžitě z přicházejících problémů obvinít britské vedení, protože je podle nich chybou politiky Britů, že menší státy nemohou samostatně jednat s jinými zeměmi, což je jedním z důvodů jejich neochoty k diplomatickému řešení problémů. V druhém případě se setkáváme s článkem o pohraničním incidentu, kde je otištěna odpověď Finů, ve které popírají, že by dělostřelecká střelba proběhla z finské strany, a upozorňují zároveň na absenci dělostřelectva poblíž hranice. Přesto se nejdůležitější informací tohoto dne stává odstaveček oznamující čtenářům vypovězení dohody o neútočení ze strany Sovětského svazu, která byla mezi státy uzavřena již v roce 1932. Následuje otištění rozkazu, který oznamuje, že mají sovětské oddíly za úkol v případě opakující se nepřátelské střelby reagovat stejným způsobem až do úplného zničení nepřítele.⁴⁸ Válka byla v tomto momentě již jistou záležitostí.

V této etapě publikování deníku *Venkov* se shledáváme s přejímáním článků z víceřých zdrojů – mezi ty nejdůležitější patří pro nás oficiální vyjádření z Helsinek, Moskvy a Berlína. První dva případy představují prakticky stejné vyjádření, jaké používaly samotné státy. V případě Sovětského svazu ovšem musíme počítat s tím, že jejich vyjádření nejsou zcela korektní, protože museli ospravedlnit své expanzivní cíle a je tak naprosto pochopitelné, že se nejedná o tvrzení, která by se shodovala s realitou. Navzdory tomuto faktu zde docházelo k výskytu tvrzení obou stran, a máme tedy možnost posoudit celou situaci svým vlastním pohledem. Nejvíce zavádějící a zkreslená tvrzení pocházela z článků vycházejících z těch berlínských. Jednalo se především o soustavné budování propagandy, jejímž hlavním cílem bylo očernit jméno Británie, která zde byla prezentována jako hlavní nepřítel míru a Německa.

⁴⁶ *Prohlášení finského ministra financí*. *Venkov*, č. 270, 17. 11. 1939, s.2.

⁴⁷ *Vážný incident na sovětsko-finské hranici*, *Venkov*, č. 279, 28. 11. 1939, s. 1.

⁴⁸ *Finsko-sovětské napětí vyvrcholilo*. *Venkov*, č. 280, 29. 11. 1939, s. 5.

2.1.3 Národní listy

Národní listy fungovaly i v námi sledovaném období a vycházely denně v několika vydáních. Běžně vycházela vydání tři – ranní, a dvě večerní.

Mezi 23. srpnem a 29. listopadem vyšlo 99 čísel, a k tomu 14 speciálů, které přišly na trh v pondělí. To znamená 113 novinových výtisků, které měl čtenář *Národních listů* k dispozici. V těchto 113 případech je možné najít 38 článků, které mluví o námi sledované problematice a z toho 24 je umístěno na titulní straně.

Z těchto dat zjišťujeme, že přibližně v každém třetím čísle najdeme nějakou informaci o Finsku, což nám dává srovnatelný výsledek s *Venkovem*. Pokud převedeme tato čísla na jednotlivé dny, mluvíme přibližně o dvou článcích za pět dní. To nám dává o poznání lepší tempo než dříve zmíněný plátek *Agrárníků*. V případě titulků na titulní straně máme tuto zprávu alespoň jednou týdně.

Zaměříme se nyní na to, jak jsou v novinách popsány rozhovory mezi Finy a Sověty. První článek se objevuje 11. října, kdy je očekáván příjezd vyjednavců do Moskvy.⁴⁹ O průběhu tohoto jednání jsme informováni v dalších čtyřech článcích,⁵⁰ které následovaly ve dnech na sebe bezprostředně navazujících. Tři z těchto zpráv jsou převzaty z Moskvy a čtvrtá z Berlína. Vyjádření z Helsinek⁵¹ je otištěno později, ve druhém kole vyjednávání, a zprávy z Moskvy na sebe opět nenechají dlouho čekat.⁵² Všechny výše uvedené příklady představují pouze krátké pasáže informačního charakteru, seznamujícího čtenáře jen s tím nejdůležitějším. Významným a rovněž obsáhlým článkem je až ten z 2. listopadu, který pojednává o celkové zahraniční politice Sovětského svazu a jedná se o převzetí řeči zahraničního komisaře Molotova.⁵³ Jsou zde představeny požadavky Sovětů na Finsko a jejich odůvodnění společně s celkovou orientací a vyzdvižením „věčného přátelství“ s Německem. Většinu dalších článků představují jen krátké odstavčky obsahující čistě informativní sdělení o pokračujících jednáních, jejich přerušování a následném obnovování.⁵⁴ Není zde žádné oznámení o konci jednání, ale jako jistý konec se

⁴⁹ *Moskva čeká finské vyjednavce*. *Národní listy*, č. 277, 11. 10. 1939, s. 2.

⁵⁰ *Finové v Moskvě*. *Národní listy*, č. 278, 12. 10. 1939, s. 1.

Finové v Moskvě. *Národní listy*, č. 279, 13. 10. 1939, s. 1.

Finsko v jednání s Moskvou. *Národní listy*, č. 280, 14. 10. 1939, s. 1.

Tři hodiny rozmluv finsko-sovětských. *Národní listy*, č. 281, 15. 10. 1939, s. 2.

⁵¹ *Finové opět do Moskvy*. *Národní listy*, č. 288, 22. 10. 1939, s. 2.

⁵² *Finská delegace opět v Moskvě*. *Národní listy*, č. 290, 26. 10. 1939, s. 1.

⁵³ *Molotov o zahraniční politice SSSR*. *Národní listy*, č. 299, 2. 11. 1939, s. 1.

⁵⁴ *Finové znovu v Moskvě*. *Národní listy*, č. 300, 3. 11. 1939, s. 1.

Finsko dále vyjednává. *Národní listy*, č. 301, 4. 11. 1939, s. 1.

Stalin přítomen jednání s Finy. *Národní listy*, č. 302, 5. 11. 1939, s. 1.

dá chápat článek z 27. listopadu převzatý z moskevského deníku Pravda, mířený ostře proti Finsku.⁵⁵

O Mainilském incidentu se dozvídáme na titulní straně z 28. listopadu, kde je otištěna sovětská zpráva obviňující Finy ze střelby do řad rudoarmějců. Jelikož se jedná o faktický přepis východního deníku, je zde uvedena oficiální verze Kremlu. Titulek je nepřehlédnutelný, velkým nápisem: *Sovětská vláda žádá neprodleně odstranění finského vojska od hranic – těžký incident u Leningradu*⁵⁶ Ve večerním vydání byla otisknuta výhrůžka Moskvy: *Jestliže Finsko neobráti, ruská armáda učiní konec.*⁵⁷ Toto vyjádření nebylo jediné a silná slova byla často otiskována na titulních stranách – dočkáme se ale také odpovědi Helsinek.⁵⁸

V *Národních listech* se nesetkáváme s tím, že by reportéři preferovali jednu nebo druhou stranu. Naopak se velice často setkáme s vyjádřením obou států, což představuje různé úhly pohledu, kdy ovšem ten sovětský není založen na pravdě. Listy přejímají tento názor, ale nijak neupořádají ani nepopírají tvrzení protistrany, tudíž lze říci, že se jedná jen o čerpání z nespolehlivého zdroje. Patrně stejně jako u ostatních plátků není cílem německých cenzorů zasahovat do problémů jiných států, pokud z toho není možno získat nic ve prospěch Německa.

2.1.4 Rudé právo

Situace *Rudého práva* se naprosto lišila od všech analyzovaných tisků. Jako jedinému z nich byla jeho činnost zakázána, a proto bylo velice problematické získat dochované výtisky. Z doby před válkou máme jen velice málo článků, které je možno si přečíst, a i tak je jejich obsah nepodstatný. Jedná se v první řadě o informace pro tuto práci naprosto nevyhovující a v řadě druhé o naprosto očividnou propagandu, jež racionálně uvažující člověk zkrátka nemohl brát vážně. V námi sledovaném období vyšla dvě čísla – první na konci září,⁵⁹ druhé pak začátkem listopadu.⁶⁰

Ani v jednom z nich nedošlo k otištění jediného článku o Finsku. Při přečtení nicméně získáme jasnou představu o tom, jak by bylo o situaci psáno. Celé noviny jsou hluboce prosyceny ultralevicovou propagandou a veškeré informace na jejich stranách jsou poskládány

Rusko-finské jednání dosud tajné. Národní listy, č. 307. 10. 11. 1939, s. 2.

Finové zůstanou i nadále v Moskvě. Národní listy, č. 308, 11. 11. 1939, s. 2.

Rusko-finské jednání opět přerušeno. Národní listy, č. 311, 14. 11. 1939, s. 1.

⁵⁵ *Zostření poměru sovětsko-finského.* Národní listy, č. 324, 27. 11. 1939, s. 1.

⁵⁶ *Sovětská vláda žádá neprodleně odstranění finského vojska od hranic.* Národní listy, č. 325, 28. 11. 1939, s. 1.

⁵⁷ *Jestliže Finsko neobráti, ruská armáda učiní konec.* Národní listy, č. 325, 28. 11. 1939, s. 1.

⁵⁸ *Krajní napětí mezi Finskem a SSSR.* Národní listy, č. 326, 29. 11. 1939, s. 1.

⁵⁹ KALVÍNSKÁ, Blažena: *Rudé právo 1939-1945*, Praha 1971, s. 23-33.

⁶⁰ KALVÍNSKÁ: s. 37-47.

tak, aby prezentovaly Sověty jako ochránce utlačovaných národů a kdokoliv na západ od jejich hranic byl označen za nepřátelského kapitalistu či imperialistu. Dohody mezi pobaltskými státy a Sovětským svazem byly brány jako záchrana před válkou a ochránění před německým vlivem.⁶¹ Na základě toho lze usuzovat, že jednání mezi Fíny a Sověty by pravděpodobně byla představena jako snaha o zajištění míru a bezpečí v baltské oblasti tak, jak to sama prezentovala Moskva ve svých oficiálních vyjádřeních. Samotný Mainilský incident by pak byl pravděpodobně představen jako útok na Sovětský svaz a snaha destabilizovat celý region.

Prakticky vše, co bylo napsáno v deníku, je absolutně špatně. Byť se pod tunou propagandistických vyjádření nacházelo zrnko skutečných událostí, bylo těžce překrouceno v naprosto odlišnou informaci, která byla upravena, aby ladila s revolučním a osvobozeneckým hnutím. Vše, co je psáno v tomto plátku, je absolutně nesrovnatelné s ostatními periodiky, jež jsou součástí této práce.

⁶¹ *Bilance prvních dvou měsíců války. Rudé právo*, začátkem listopadu 1939. In: KALVÍNSKÁ, Blažena: *Rudé právo 1939-1945*, Praha 1971, s. 40.

2.2 Talvisota

Druhé sledované období začíná 30. listopadem 1939 – dnem kdy započala Talvisota a na hranicích země se rozhořely boje. Koncem druhého období jsem zvolil konec války – Moskevský mír, který vešel v platnost 13. března 1940 a boje utichly.

Boje na severu byly nesmírně kruté a v mnoha ohledech strašlivé. Prvotní fázi představoval naprostý masakr Rudé armády, která se o finské linie tříštila jako voda o skálu. Tyto fatální neúspěchy Sovětů můžeme připočítat hned několika faktorům:

- Stalinovy čistky ve velitelském sboru zdecimovaly téměř všechny schopné důstojníky na všech úrovních, kteří mohli úspěšně vést vojenské operace na frontě. Velitelé ušetřeni čistky se neodvažovali vzdorovat příkazům komisařů v obavě, že by mohli být postaveni před soud, a proto v počátcích války prakticky neexistovalo vedení, které by dokázalo úspěšně zformovat jakoukoli ofenzivu.
- Finská armáda byla těžce podceněna. Za vše hovoří Chruščovova vlastní slova, která zaznamenal ve svých pamětech: *Nám stačí trochu zvýšit hlas a Finové poslechnou. Kdyby to nefungovalo, jednou vystřelíme a Finové se s rukama vzhůru vzdají.*⁶² Sověti počítali s tím, že veškeré válečné operace skončí v rámci dní – konkrétně se počítalo s necelými dvěma týdny,⁶³ během kterých se finská obrana zhroutlí a kolem Vánoc už bude válka u konce. V důsledku toho byla silně podceněna logistika a celková příprava na invazi. Konkrétně můžeme mluvit například o nevhodném oblečení pro boj na severu. Rudoarmějci válčili v letních uniformách, což je činilo snadným terčem pro finské střelce a v noci pak umírali mrazem, představujícím pro Sověty další velkou komplikaci, jíž Finové dokázali využívat.
- Vrchním velitelem byl maršál Kliment Vorošilov, který nepatřil k nejlepším vojevůdcům své doby a během jeho působení na frontě docházelo k největším fiaskům celé války.

V zahraničí se vzedmula obrovská vlna sympatií pro malou zemi známou donedávna hlavně díky Olympiádě, která se zde měla odehrát v roce 1940. Vlády přátelských států začaly

⁶²All we had to do was raise our voice a little bit, and the Finns would obey. If that didn't work, we could: fire one shot and the Finns would put up their hands and surrender. CRANKSHAW, Edward: Khrushchev Remembers. Boston 1970, s. 160.

⁶³ PAANANEN, Lauri – ENGLEOVÁ, Eloise: *Zimní válka*. Brno 1996, s. 17.

posílat materiální pomoc – největší pomoc přišla od Švédů,⁶⁴ kteří si moc dobře uvědomovali, že Finsko je pro ně štítem, který je chrání od ruského vlivu. Podpora ze zahraničí nebyla jen materiální – jednalo se i o dobrovolnické jednotky, které se transportovaly do země a měly být nasazeny do bojů. Opět je zde největší podíl ze strany Švédů.⁶⁵ Největší ochota pomoci se kupodivu objevila v Maďarsku, kde bylo podáno téměř 25 000 přihlášek do dobrovolnických sborů. Ovšem kvůli německému embargu byl tajně vyslán pouze jeden prapor o velikosti 350 mužů okružní trasou přes Jugoslávii, Itálii, Francii, Británii, Norsko a Švédsko.⁶⁶

I přes naprosté přečíslení⁶⁷ dokázali Finové těžkému náporu odolávat a nepříteli uštedřili řadu potupných porážek. Jako konkrétní případ může sloužit bitva u Suomussalmi. Stejnomené městečko se nachází přibližně uprostřed Finska a mohutný sovětský úder tak měl zemi přepúlít a izolovat jižní část od spojení se severním přístavem Petsamo, jediného spojení se Barentsovým mořem. Důležité bylo hlavně přetrnout kontakt se Švédskem, přes které mohla proudit zahraniční pomoc díky jeho neutrálním přístavištím. Tato operace ovšem nebyla tak jednoduchá, jak se na první pohled zdálo. Došlo zde k naprostému rozdrčení sovětských sil, tzn. téměř 50 000 mužů bylo odraženo podstatně slabším soupeřem s méně než 17 000 vojáky.⁶⁸ Navzdory podobným úspěchům na jiných úsecích fronty bylo postupem času jisté, že se ručička vah obrátí na stranu Sovětů.

Finové trpěli nedostatkem munice a stavy záloh byly žalostné. Na druhé straně barikády došlo k výměně velení – maršál Vorošilov byl nahrazen maršálem Semjonem Timošenkem, který už své povinnosti dokázal plnit podstatně lépe, vojenské doktríny se začaly měnit a přizpůsobovat dění na frontě. Rudá armáda se konečně dokázala vzchopit a začala alespoň částečně fungovat. Zatímco bojové akce útočníků se postupně zlepšovaly, obránci byli v zoufalé situaci a jejich vyčerpání bylo čím dál znatelnější. Z tohoto důvodu spolu oba státy začali tajně vyjednávat, protože v probíhajícím konfliktu byli jen poražení – Finové začali prohrávat válku a Sověti si utrhlí ostudu ve světovém měřítku kvůli předvedenému výkonu. Tato jednání byla zakončena takzvaným Moskevským mírem, kde bylo rozhodnuto především o územních ztrátách a ústupcích finské vlády.⁶⁹

⁶⁴ Tamtéž s. 161-164.

⁶⁵ MARŠÁLEK, Zdenko: *U Vyborgu se bojuje za Budapešť*. Dějiny a současnost, 2016, s. 22.

⁶⁶ Tamtéž s. 22.

⁶⁷ Materiální převaha byla naprosto ohromující. Na každého Fina čekali 3 Sověti – ovšem ještě patrnější je převaha v technice. Rudá armáda disponovala značnou mechanizovanou silou a to kolem 2000 tanků, kde byl poměr k finské armádě nepředstavitelných 80:1. Dále je zde převaha v letectvu a dělostřelectvu 5:1. Dyke 64-66.

⁶⁸ PAANANEN, ENGLEOVÁ: s. 106.

⁶⁹ The Moscow Peace Treaty, Moscow 1940. In: http://www.winterwar.com/War%27sEnd/moscow_peace_treaty.htm [cit. 7. 4. 2021].

2.2.1 Lidové noviny

Mezi 30. listopadem 1939 a 13. březnem 1939 vyšlo 187 čísel novin, opět v tradičním rozložení ranního a večerního vydání s nedělní výjimkou, kdy se na trh za celý den dostal jen jeden výtisk. Jelikož je druhé období ohraničeno začátkem a koncem války, je intenzita článků vysoká. Tento fakt je dán především tím, že se jedná o události velice blízké našemu prostředí. Rovněž jde o druhou nejdůležitější událost ve světě, hned po bojích probíhajících mezi Třetí říší a Západními spojenci. Válka je ovšem svým průběhem v této době zvláštní – proto se této fázi druhé světové války nazývá Podivná válka.⁷⁰ Pravděpodobně tohle může být jedním z důvodů, proč měla tato událost poměrně velké zastoupení v tisku – přeci jen se jednalo až na výjimky o nejzajímavější čtení, které mohlo být čtenářům nabídnuto. Vycházely i články o válce probíhající na západě, značná část z nich byla ale prostým omíláním o zákeřné blokadě Velké Británie, která poškozovala především neutrální státy, případně se jednalo o občasné zprávy o námořních vítězstvích Kriegsmarine nad Královským námořnictvem.

Ve 187 vydaných číslech bylo publikováno 171 článků, které se zaměřovaly na válečné operace a diplomatické aktivity Sovětů a Finů. Téměř dvě třetiny z nich byly umístěny na titulní straně, a to v celkovém počtu 112. Z těchto dat vyplývá, že se čtenář o severním bojišti dozvěděl téměř v každém čísle, což v konečném důsledku znamená, že průměrná dodávka informací přišla 2x denně a z toho téměř každý den se běžný Čech odebírající *Lidové noviny* na titulní straně dozvěděl nové informace o probíhající válečné vřavě. Co se týče rozsahu jednotlivých článků, tak i zde najdeme velký nárůst. Z celkových 171 má krátký rozsah o maximální délce jednoho odstavce jen 32 z nich, což znamená, že tyto drobné články jsou o něco méně časté než každá pátá zpráva. Oproti předválečnému období se jedná o velký rozdíl, jelikož tehdy byly krátké články téměř každou druhou zprávou.

Mezi klíčové bitvy Zimní války patří ta u Suomussalmi, jejíž průběh jsem krátce popsal v úvodu této kapitoly. Jelikož se jedná o jednu z velkých sovětských porážek, může posloužit jako dobrý ukazatel tehdejší informovanosti. Doba trvání těchto bojů přesahovala více než měsíc – od samotného začátku války až po první polovinu ledna – jedná se tudíž o událost, která by neměla reportérům uniknout. První informaci o postupu v tomto směru dostáváme až 11. prosince – ve 20. čísle, po vypuknutí války.⁷¹ Jde ovšem jen o krátkou zmínku o pohybu vojsk

⁷⁰ Podivná válka byla označena Churchillem jako *Twilight war*. V německém prostředí zase mluvíme o *Sitzkrieg* a to zejména kvůli kontrastu s boji v Polsku – *Blitzkriegem*. Francouzi zase použili označení *drôle de guerre*, což bychom mohli přeložit jako „směšná válka“.

⁷¹ *Ruská ofensíva ve Finsku*. *Lidové noviny*, č. 620, 11. 12. 1939. s. 1.

směrem na Torneo.⁷² Hned následující den je otištěno krátké vyjádření finského hlavního stanu: *Na celé východní frontě – s výjimkou Petsama – odehrávaly se prudké boje.*⁷³ 13. prosince dostáváme informace o sovětských ztrátách u Suomussalmi.⁷⁴ Celý tento článek, otištěný přímo na titulní straně, referuje o porážkách nepřítele a vítězství Finů. Naprosto zde chybí ruský pohled na věc, který by umožňoval tyto porážky nějak obhájit. Frekvence článků věnujících se bojům na východě Finska, jež mají za hlavní úkol přetnout stát na dvě poloviny v nejužším bodě neustále narůstá,⁷⁵ byť se jedná prakticky o nic neříkající informace pro člověka neznalého místní geografie. Po dvoutýdenní odmlce dostáváme opět pouze krátkou zprávu o bojích probíhajících u Suomussalmi, kde se nám dostane vyjádření obou válčících stran hned vedle sebe⁷⁶ – Moskva zde tvrdí: *V bojích u Suomussalmi na Kiantajarvi, které trvají už několik dnů, se pokračuje.* Vyjádření Helsinek nám oproti tomu dává mnohem jasnější informaci: *Podle finské vojenské zprávy z 31. prosince skončily boje na Klantajaervi o pevnost Suomussalmi úspěchem finských vojsk.* V tomto konkrétním bodě můžeme pozorovat, že i přes silnou cenzuru, kterou musel tehdejší tisk procházet, docházelo reportéry nadále k neustálé komparaci různých zdrojů, byť si informace mezi nimi odporovaly. Je také nutno podotknout, že ani jedna z těchto informací nebyla nijak upozaděna či naopak upřednostněna vůči jiným. Měly tak stejnou váhu, což nasvědčuje, že se noviny nesnaží příliš stranit Sovětům a snaží se zachovat jakýsi neutrální obraz probíhajícího konfliktu. Další článek, opět faktograficky v pořádku, cituje zprávy z Helsinek. Jednalo se o další pokračování bojů u Suomussalmi,⁷⁷ s prohlášením finského vítězství z Helsinek 10. ledna.⁷⁸ Až po faktickém ukončení tohoto vojenského debaklu se do tisku dostalo vyjádření z Moskvy: *...došlo 9. ledna v krajině Uchty k bojům pěchoty, při nichž byly sovětské oddíly nuceny ustoupit několik kilometrů na východ od Suomussalmi.*⁷⁹ To, co se ve skutečnosti odehrávalo po skončení pokusu o přesun po raatské cestě se dalo nazvat jakkoliv, jen ne ústupem. Když se Finům podařilo vyřadit z boje 163. divizi, zaútočili na elitní 44. divizi, která se přesouvala po cestě v dlouhé koloně. Finští vojáci zaútočili z obou stran a vnesli do nepřátelských řad dokonalý chaos. Mnoho Sovětů v přestřelce padlo a na 17 000⁸⁰ se jich pokusilo spasit bezcílným útekem do pusty. Naprostá většina z nich už nikdy nespátřila

⁷² Pobřežní město na hranicích Švédska a Finska.

⁷³ *Postup ruských vojsk ve Finsku.* Lidové noviny, č. 622, 12. 12. 1939, s. 1.

⁷⁴ *Ruský postup ve Finsku.* Lidové noviny, č. 624, 13. 12. 1939, s. 1.

⁷⁵ *Anglická letadla ve Finsku,* Lidové noviny, č. 625, 13. 12. 1939, s. 1.

Rusové pronikají opevněním. Lidové noviny, č. 629, 15. 12. 1939, s. 1.

Prudká ruská ofensiva. Lidové noviny, č. 634, 18. 12. 1939, s. 1.

⁷⁶ *Boje na zamrzlém jezeře.* Lidové noviny, č. 2, 2. 1. 1940, s. 1.

⁷⁷ *Prudké boje v severním Finsku.* Lidové noviny, č. 7, 5. 1. 1940, s. 1.

⁷⁸ *Nová válečná technika ve Finsku.* Lidové noviny, č. 14, 10. 1. 1940, s. 1.

⁷⁹ *Boje ve Finsku.* Lidové noviny, č. 16, 11. 1. 1940, s. 3.

⁸⁰ PAANANEN, ENGLEOVÁ: s. 113.

matičku Rus. Nedalo se ani předpokládat, že by Kreml vypustil do světa pravdivé informace o této vojenské katastrofě, jelikož by tím bylo už tak poškozené jméno Rudé armády naprosto zničeno. *Lidové noviny* tuto zprávu převzaly a otiskly na svých stránkách. Přesto se nedá říci, že se jednalo o propagandistické zbarvení. V průběhu celé bitvy se do tisku dostávaly zprávy jak z Helsinek, tak z Moskvy a prakticky se v nich nenacházely lživé informace. Zachováno bylo vyjádření obou válčících stran.

Nyní se zaměřím na zahraniční pomoc, které se Finsku dostávalo, a to zejména od mocností na západě, se kterými bylo Německo ve válečném stavu a je tak velice pravděpodobné, že zde bude významné propagandistické zbarvení.

První zpráva o zahraniční pomoci se ke čtenáři dostala 13. prosince a informuje, že bylo Finsku britskými firmami dodáno 20 stíhacích letadel a 60 000 plynových masek čeká na odeslání.⁸¹ Následující zpráva mluví o další dodávce letadel, tentokrát ze strany Spojených států.⁸² První negativní vyjádření o zahraniční pomoci Finsku se nám dostalo až 23. prosince, kdy došlo k posměšnému vyjádření k dodávce postarších zbraní z Francie: *...Francie bude asi prohlížet všechna stará musea zbraní, zdali by se tam našlo ještě něco použitelného, že prohledá všechny půdy a komory se starým harampádím. K tomu je možno říci jenom jediné slovo >supové<.*⁸³ Odsouzení Francie bylo zaznamenáno i o několik dní později, a to 24. prosince. Jedná se o vyjádření premiéra Daladiera, který uvedl, že jeho země posílá Finům značnou vojenskou pomoc.⁸⁴ Hovoří se zde především o snaze západu zatáhnout neutrální země do konfliktu s Německem. Měsíc od vypuknutí samotné války už vlády řady států dokázaly projednat situaci na severu a začaly často sympatizovat s Finy. Jednalo se nejen o diplomatické vyjadřování podpory, ale také o konkrétní materiální nebo lidskou pomoc, která měla malému státu pomoci ubránit se obru.

Trnem v oku pro hitlerovské Německo byla především pomoc z Francie a Británie, u kterých se obávalo, že jsou jejich kroky jen zastíracím manévrem a hlavním cílem jejich snah je vytvoření mocenské základny ve Švédsku. To by znamenalo především odříznutí Německa od životně důležité rudy a umožnění spojencům vybudovat strategické body pro invazi na jih, což by vážně ohrozilo pobřeží říše. Tato argumentace se vyskytuje například v článcích čísel 6 a 11. Intenzita těchto článků narůstá souběžně s tím, jak plyne čas a plány spojenců nabývají

⁸¹ *Anglická letadla Finsku*. *Lidové noviny*, č. 625, 13. 12. 1939, s. 1.

⁸² *Americká letadla do Finska*. *Lidové noviny*, č. 637, 20. 12. 1939, s. 1.

⁸³ *Staré francouzské zbraně Finsku*. *Lidové noviny*, č. 644, 23. 12. 1939, s. 1.

⁸⁴ *Válečné vydání Francie*. *Lidové noviny*, č. 645, 24. 12. 1939, s. 3.

konkrétnějších obrysů. Úměrně tomu narůstá také délka článků – první zde citované měly délku pouhých zmínek v rámci odstavců věnovaných celé válce. Nyní se jedná o samostatné články umístěné na titulní straně, jako například v čísle z 9. ledna.⁸⁵ Tvrzení, že se západní mocnosti snaží zatáhnout Finsko a skandinávské státy do válečného stavu s Německem, trvá. V první polovině ledna se protizápadní články objevují pravidelně přibližně v každém pátém čísle, tedy prakticky obden, a ve většině z nich se jednalo o články na titulní straně, takže čtenářům nemohlo toto téma nijak uniknout.⁸⁶ Poměrně rozsáhlý článek se objevil po vyjádření Winstona Churchilla, který navrhl poslat do Finska expediční sbory. Tato zpráva nevyvolala přílišné nadšení a v *Lidových novinách* došlo k otištění zmiňovaného obsáhlejšího článku,⁸⁷ jenž kupodivu nebyl otištěn na titulní straně. V průběhu února je pozorovatelný neustálý nárůst podobných článků, které se tváří, že pojednávají o neutralitě Skandinávců, působí však spíše jako obviňování Spojenců ze snah rozšíření války proti Německu. Jako naprosto dokonalou ukázkou propagandy můžeme použít článek z 15. února, kde je popsána důležitá informace, která má obrovský potenciál zasáhnout protektorátní obyvatelstvo na velice citlivém místě – jedná se o uprchlém českém obyvatelstvu na Západě: *Jejich odjezd do Finska je chován v přísné tajnosti a děje se v malých skupinách. Bývalí českoslovenští občané jsou oblečeni do civilního oděvu, zatím co ostatní >dobrovolníci< jsou posíláni do Finska v plné zbroji.*⁸⁸ V tomto úryvku je jasně patrné míření na city obyčejných civilistů, kteří samotní nejsou v tomto konfliktu nijak angažováni a jedinou snahou je tak zasít odpor lidí proti západním velmocem a vyvolat vlnu sympatií se spravedlivou válkou proti nepříteli na západě, který nesleduje jiné zájmy než své vlastní a kvůli jeho krvavým myšlenkám musí trpět nevinní lidé ze srdce Evropy. S blížícím se koncem války těchto článků jasně přibývá a jsou také mnohem častěji prezentovány jako nebezpečí pro Německo. Největší koncentraci těchto článků můžeme vidět v březnových číslech, kdy je již naprosto jasné, že finská armáda už nedokáže zadržet „ničivou tlapu velkého medvěda,“ a proto začala série jednání, která měla ukončit krveprolití na severu. Před samotným ukončením války 13. března vychází od 10. března devět článků pojednávajících o válce, z toho šest⁸⁹ agresivně hovoří proti západním zemím a čtyři jsou obsáhlé články na titulní straně.

⁸⁵ *Plán západu: rozšířit bojiště na Skandinávii.* Lidové noviny, č. 12, 9. 1. 1940, s. 1.

⁸⁶ *Pomoc Finsku politický výpočet.* Lidové noviny, č. 16, 11. 1. 1940, s. 3.

Západ hledá nové bojiště. Lidové noviny, č. 20, 13. 1. 1940, s. 1.

⁸⁷ *Obavy severovýchodních států.* Lidové noviny, č. 57, 2. 2. 1940, s. 3.

⁸⁸ *Bývalí českoslovenští občané do Finska.* Lidové noviny, č. 81, 15. 2. 1940, s. 2.

⁸⁹ *Západní úklady Skandinávii.* Lidové noviny, č. 128, 11. 3. 1940, s. 1.

Anglie hledá nové bojiště. Lidové noviny, č. 129, 12. 3. 1940, s. 1.

Absolutně bez emocí je popsáno vyslání tisíců švédských dobrovolníků, kteří se zapojují do bojových akcí.⁹⁰ Tato skutečnost je ovšem pochopitelná, protože se nejedná o ohrožení německých zájmů v této oblasti. Pomoc západu je ale při každé zmínce odsuzována a brána jako provokace proti Říši. Další články o pomoci západního souseda rovněž neobsahují kritiku a postoj novin je neutrální.⁹¹ Na samotném konci února dostáváme další kratičkou zmínku – tentokrát o odmítavém přístupu Švédů k vojenské pomoci pro své sousedy.⁹²

Na prvním případě, zabývajícím se bitvou u Suomussalmi jsme mohli porovnat, jaké straně patří sympatie autorů a také „kterému týmu fandíme.“ Díky přejímání informací ze strany Finska a Sovětského svazu zůstala v této bitvě zastoupena vyjádření obou válčících stran. Informace byly převzaty od oficiálních míst obou vlád, a proto jsou tyto informace relativně v pořádku co se týče jejich správnosti. Ve vyjádřeních z Moskvy je ovšem důležité být na pozoru, protože u nich se prokazatelně ukázal velký rozkol mezi tvrzením a realitou, která byla následným bádáním historiků popsána v sekundární literatuře. *Lidové noviny* tyto informace převzaly a otiskly na svých stranách, ale jelikož to samé učinily také s informacemi protistrany, máme zde možnost srovnání a je tu zachována objektivita v takovém rozsahu, jak jen tehdejší doba a dostupné informace dovozovaly. Důležité především je, že ani jedna strana nebyla upozaděována a obě měly poskytnutý stejný prostor.

U druhého případu, který již nebyl čistě otázkou finsko-sovětskou, ale byly zde zahrnuty i další státy přímo se nepodílející na válce, můžeme již pozorovat zásah kontrolního úřadu, který velice pravděpodobně zasahoval do jednotlivých článků. Jelikož zde byla účast západních spojenců, pak je taky logická přítomnost Německa. To se dané situace rozhodlo využít a konflikt jistým způsobem pomohl německé propagandě. Pochopitelně že docházelo k podpoře Finů řadou států, které měli zájem o jejich vytrvání a nepoddání se Sovětskému svazu. Mezi tyto státy patřilo v první řadě Švédsko, pro které Finsko představovalo štít před nebezpečným komunistickým státem na východě a také proto byla jejich pomoc největší⁹³ - z této strany nedocházelo k žádným protestům v podání reportérů. Opačný případ nastal v poskytnutí pomoci od Velké Británie a Francie, kdy došlo k důraznému odporu ze strany Německa, které

Válečné výhrůžky západu. Lidové noviny, č. 130, 12. 3. 1940, s. 1.

Starosti Západu o Finskou svobodu. Lidové noviny, č. 131, 13. 3. 1940, s. 3.

Úsilí západu o nová bojiště. Tamtéž.

Hrozby severským státům. Lidové noviny, č. 132, 13. 3. 1940, s. 1.

⁹⁰ *Dobrovolníci do Finska.* Lidové noviny, č. 10, 8. 1. 1940, s. 2.

⁹¹ *Švédská pomoc Finsku.* Lidové noviny, č. 20, 13. 1. 1940, s. 3.

Najímání švédských dobrovolníků pro Finsko. Lidové noviny, č. 97, 23. 2. 1940, s. 1.

⁹² *Poznámky ze dne.* Lidové noviny, č. 105, 28. 2. 1940, s. 1.

⁹³ PAANANEN, ENGLEOVÁ: s. 161-164.

z pochopitelných důvodů nesouhlasilo s přítomností západních vojsk ve Finsku a Švédsku. Zprávy, které pojednávaly o problematice zahraniční pomoci Spojenců, byly zaměřeny především na obvinění těchto velmocí, že jejich snahou je jen rozšiřování jejich konfliktu s Německem mezi neutrální státy a jednalo se o jakési obvinění z dalšího eskalování situace.

Na základě těchto dvou analyzovaných případů, ale také celkové koncepce novin, můžeme usoudit, že německým cenzorům nešlo o to, aby stranili jedné nebo druhé straně, ale cílem jejich práce bylo hlavně pokračovat ve snaze budování dobrého obrazu Německa v období války a také očernit a demonizovat chování nepřítele, který se dosud schovával za mořem a za mocným opevněním.

2.2.2 Venkov

Ve sledovaném období vyšlo 87 vydání *Venkova* ve stejném režimu jako v před vypuknutím války – každý den s výjimkou pondělků. V těchto 87 případech vyšlo 104 článků, které se zaměřují na dění ve Finsku a z toho jich bylo 43 umístěno na titulních stranách.

Pokud tato čísla zprůměrujeme, získáme naprosto ohromující koncentraci článků, kterých je dokonce ještě více než samotných čísel vydaných novin. To nám dává každý den minimálně jeden článek sledující naši problematiku. Je ovšem nutné vzít v úvahu nižší frekvenci vydávání novin oproti ostatním tiskům. V absolutních číslech jsou stále *Lidové noviny* na mnohem vyšší úrovni se svými 171 články. Na titulní straně je téměř každý druhý článek, takže ve finálním součtu zde máme třikrát týdně titulek, který zaujme čtenáře na první pohled, což opět umisťuje Zimní válku mezi nejdůležitější události doby.

V analýze se zaměříme na dvě události, které budou demonstrovat názorové rozpoložení samotných novin. Tou první bude bitva u Suomussalmi. Druhou bude postoj novin k zahraniční pomoci, a to především vyslání expedičního sboru ze strany Západu do Finska.

První zmínka o postupu Sovětů, jehož účelem bylo přetnout Finsko na dva kusy, je napsána v čísle z 8. prosince.⁹⁴ Zpráva pochází z Moskvy a o této operaci je jen krátká zmínka v celém odstavci. Konkrétní zpráva o dobytí Suomussalmi se ke čtenářům dostává o čtyři dny poté, co se v novinách objevil první článek.⁹⁵ Vyjádření Kremlu a Helsinek je prezentováno ve stejném článku. Nezaměřuje se ovšem na námi sledovanou bitvu, nýbrž pojednává o bojích na jiných frontách. Zpráva z Berlína informuje o rychlém postupu Sovětů směrem na Torneo,⁹⁶

⁹⁴ *Rusové zasadili obrněné vlaky a silné dělostřelectvo*. *Venkov*, č. 288, 8. 12. 1939, s. 1.

⁹⁵ *80 km hluboko ve Finsku*. *Venkov*, č. 291, 12. 12. 1939, s. 1.

⁹⁶ *Rusové 105 km ve Finsku*. *Venkov*, č. 294, 15. 12. 1939, s. 1.

což nasvědčuje, že se bitva vyvíjí ve prospěch útočníků. O Vánocích přichází další zpráva z Moskvy – v oblasti Suomussalmi došlo k obsazení opevněných Finských pozic.⁹⁷ Po novém roce je otištěn odstavec, kde je popsáno helsinské tvrzení: *31. prosince skončily boje na Kiantajärvi o pevnost Suomussalmi úspěchem finských vojsk.*⁹⁸ Ovšem boje s devátou armádou pokračovaly ve formě bitvy na raatské cestě, o které máme informace z 6. ledna.⁹⁹ Poslední zpráva o bojích se zde objevila poměrně dlouho po skončení bitvy – až 16. ledna, kde se dozvídáme, že: *Rusové se snažili proniknouti s linie Uhtua-Suomosalmi nejužším místem směrem na Oulu, čímž by byli odřízli Laponsko od jižních krajů a znemožnili Finům dopravu posil i materiálu. Zde však se jim postavili v cestu nejmocnější spojenci Finska, mrazy a bažinatý ráz krajiny, a ruský postup se zde zastavil, i když byl podniknut s velkým množstvím vojska i materiálu a s počátku se značnými úspěchy.*¹⁰⁰ Jedná se o poněkud úsměvné vyjádření posledních dní bojů na Raate.

Poprvé se o zahraniční pomoci Finsku píše v polovině prosince¹⁰¹ – konkrétně o povolení pro vývoz letadel a dodávkách jiného válečného materiálu, který má pomoci v obraných bojích. O dodávce letadel, tentokrát ze strany Spojených států, rovněž mluví krátký odstaveček z 20. prosince.¹⁰² Samozřejmostí jsou také zprávy, které říkají, že válka ve Finsku a případná zahraniční pomoc ze strany Západu jsou jen snahy těchto vlád, jak rozvrátit německo-sovětské spojení a že celý konflikt je jen snahou o to usnadnit si vítězství nad Německem.¹⁰³ Zásadní vyjádření z Bruselu přišlo 4. ledna – Francie oznamuje, že je ochotna poslat Finům velice významnou pomoc – konkrétně 10 000 mužů alpského vojska. Zajímavé je také to, že tato zpráva není nijak doplněna a chybí zde jakýkoliv komentář, který by nám napověděl, jak má být tato událost chápána. Na stejném místě je umístěn obsáhlý článek, ve kterém se pojednává o tom, že britský válečný materiál ve Skandinávii je jen snahou vehnat celý sever do války proti Německu. Obdobný článek byl napsán hned následující den¹⁰⁴ – oba byly umístěny na titulní straně. Spojenci jsou zde prezentováni jako šířitelé války a vina za probíhající konflikt tak padá na jejich hlavu. Opětovný článek¹⁰⁵ o snaze rozšířit válku pochází tentokrát z Moskvy – Západ je zde tradičně označován jako podněcovatel bojů. Čtenář ovšem není informován jen o

⁹⁷ *Situace ve Finsku.* Venkov, č. 303, 27. 12. 1939, s. 2.

⁹⁸ *Rusové ostřelují Mannerheimovu linii.* Venkov, č. 1, 3. 1. 1940, s. 2.

⁹⁹ *Situace na finském bojišti.* Venkov, č. 4, 6. 1. 1940, s. 2.

¹⁰⁰ *Severní a jižní fronta ve Finsku.* Venkov, č. 13, 18. 1. 1940, s. 1.

¹⁰¹ *Anglie dodala Finům válečný materiál.* Venkov, č. 294, 15. 12. 1939, s. 1.

¹⁰² *Letadla do Finska.* Venkov, č. 298, 20. 12. 1939, s. 2.

¹⁰³ *Západ chce vehnat Finsko do války.* Venkov, č. 305, 29. 12. 1939, s. 1.

¹⁰⁴ *Anglie a Francie chtěly by zaplést malé státy do války.* Venkov, č. 3, 5. 1. 1940, s. 1.

¹⁰⁵ *Válečná politika západu.* Venkov, č. 5, 9. 1. 1940, s. 1.

zahraniční podpoře ze strany Francie a Velké Británie – přichází zde na řadu i články o zahraniční pomoci ze Švédska,¹⁰⁶ kde se dle dostupných informací mělo sjednotit mužstvo o velikosti celé divize. Vyjádření k dobrovolnickým jednotkám Švédů na sebe ovšem nenechalo dlouho čekat a o pár dní později bylo uvedeno, že vojáci, kteří přicházejí k Finům od svého západního souseda, jsou začleněni do armády za pomoci anglických agentů.¹⁰⁷ Tato zpráva opět působí na čtenáře způsobem, že se Britové snaží obětovat nevinné neutrální státy za účelem porazit Německo. Po dlouhé odmlce se další informace o expedičních jednotkách směřující do Finska objevily až 10. února.¹⁰⁸ Tyto události byly samozřejmě velice podrobně sledovány Berlínem, který jakoukoliv snahu o přesun západních vojsk přes Švédsko těžce kritizoval a bránil mu jakýmkoliv způsobem. S postupujícím časem se hromadí podobné články, které svojí výpovědní hodnotou nemají prakticky co nabídnout, krom konstantní kritiky nepřitele, snahy o rozšíření války ze strany Británie, a tak legitimizovat válečnou mašinerii Německa.¹⁰⁹ Zajímavé jsou i zprávy, kde především Švédové omezují průjezd zahraničních jednotek. Tyto informace jsou dodány z Berlína a nejsou nijak komentovány, protože se jedná velice pravděpodobně o souhlasný názor.¹¹⁰

Pozornost, kterou *Venkov* věnoval bitvě u Suomussalmi, byla poměrně malá, ale vezmeme-li v úvahu nízkou frekvenci vydávání jednotlivých čísel, tak je tato skutečnost celkem pochopitelná, protože se do novin musela vejít řada dalších informací jak ze zahraničního, tak domácího prostředí. Stejně jako v předválečném období zde bylo citováno jak finské, tak sovětské zpravodajství, takže čtenář měl možnost čerpat informace z obou stran barikády, kdy alespoň na straně Finů se jednalo o zprávy, které můžeme označit jako pravdivé. Sovětské byly už tradičně zabarveny dávkou propagandy, protože bylo potřeba legitimizovat jejich vojenské snažení a eliminovat neúspěchy Rudé armády.

Mnohem více se deník zaměřoval na otázku zahraniční pomoci Finsku. Pokud se jednalo jen o dodávky materiálu v prvních týdnech války, případně o pomoc od sousedních států, nejednalo se až o takový problém. Hlavní kritika nastala v momentě, kdy došlo na slova o expedičních sborech Francie a především Británie, které by tak ohrožovala zájmy Německa

¹⁰⁶ *Švédští dobrovolníci do Finska*. *Venkov*, č. 4, 6. 1. 1940, s. 2.

¹⁰⁷ *Moskevský list odhaluje anglické plány ve Skandinávii*. *Venkov*, č. 11, 16. 1. 1940, s. 1.

¹⁰⁸ *Angličtí vojáci pro Finsko?* *Venkov*, č. 33, 10. 2. 1940, s. 2.

¹⁰⁹ *Co poskytuje finský konflikt západním mocnostem*. *Venkov*, č. 34, 11. 2. 1940, s. 7.

Západ si nepřeje mír na severu. *Venkov*, č. 35, 13. 2. 1940, s. 1.

Anglické pokusy o rozšíření války. *Venkov*, č. 39, 17. 2. 1940, s. 2.

Anglie chce zatáhnout Skandinávii do války. *Venkov*, č. 43, 22. 2. 1940, s. 1.

Rostoucí tlak západních mocností na Skandinávii. *Venkov*, č. 58, 10. 3. 1940, s. 1.

¹¹⁰ *Švédsko půjde cestou vlastní svobody*. *Venkov*, č. 48, 28. 2. 1940, s. 1.

v oblasti. Reakce přišla brzy a referovala především o snahách nepřítele, zatáhnout sever do války a donutit neutrální státy válčit proti Říši. Okamžitě bylo úkolem příslušných úřadů padat toto odůvodnění obyvatelstvu, kterému tak měl být dále podsouván odpor proti nepříteli.

Nadále tak bylo hlavním cílem propagandy legitimizovat chování Německa a budovat nepřátelské nálady proti Francouzům a zejména Britům. Konflikt mezi Sověty a Finy byl jen vedlejší událostí, která sloužila jako jeden z prostředků, jak tuto propagandu budovat, ale samotný konflikt mezi těmito dvěma státy byl brán poměrně objektivně tak, jak bylo danou situací dovoleno.

2.2.3 Národní listy

Ve sledovaném období od začátku války 30. listopadu 1939 do 13. března 1940 se dostalo na trh 105 vydání *Národních listů* včetně jejich pondělních speciálů. V těchto 105 případech vyšlo 160 článků, které se zaměřují na dění Finů a z toho jich bylo 124 umístěno na titulních stranách. Ze všech sledovaných periodik se jedná o naprosto nejlepší výsledek.

Pokud tato data zprůměrujeme, tak se dostaneme na ohromující čísla – každý den noviny obsahovaly více než jeden článek o Zimní válce. Rovněž se každý den dostalo dění na severu na titulní strany, což znamená, že je prakticky nemožné ignorovat tyto události a mnoho čtenářů mělo přímo pod nosem informací více než dost.

Mezi sledované události se opětovně zaměříme na bitvu u Suomussalmi a také na zahraniční podporu, která proudila obráncům.

První oznámení o bojích 9. armády při postupu na západ se dozvídáme 7. prosince skrze zpravodajství z Rigy¹¹¹ – jedná se o nenápadnou zmínku uprostřed článku. Další zpráva se k nám dostává o tři dny později – jedná se o evakuaci finského obyvatelstva.¹¹² Další zprávy jsou drobné, nijak nezajímavé a obsahují jen málo informací o probíhající činnosti.¹¹³ O výsledku samotné bitvy jsme informováni krátkým odstavcem, ve kterém se píše o finském vítězství a rozsáhlém zisku vojenských zásob od zničené ruské armády.¹¹⁴ O den později je v *Národních listech* oznámeno oficiální vyjádření Moskvy, ve kterém je uvedeno, že se sovětské oddíly pouze stáhly o několik kilometrů na východ,¹¹⁵ což je následujícího dne vyvráceno finskou

¹¹¹ *Průběh dosavadních bojů sovětsko-finských*. Národní listy, č. 334, 7. 12. 1939, s. 1.

¹¹² *Rusové útočí na čtyřech frontách*. Národní listy, č. 337, 10. 12. 1939, s. 1.

¹¹³ *Úřední zpráva sovětská a finská*. Národní listy, č. 345, 18. 12. 1939, s. 1.

Sovětoruské zprávy. Národní listy, č. 352, 27. 12. 1939, s. 2.

Boje ve Finsku. Národní listy, č. 1, 2. 1. 1940, s. 1.

¹¹⁴ *Finové u Suomussalského úseku*. Národní listy, č. 8, 10. 1. 1940, s. 1.

¹¹⁵ *Rusové hlásí ústup*. Národní listy, č. 9, 11. 1. 1940, s. 1.

stranou, která tvrdí, že ruské síly byly vyhnány za předválečnou hranici a Finové znovu ovládly oblast.¹¹⁶ Překvapivě se nejedná o úplně poslední zprávu, která čtenáře informuje o největší porážce Rudé armády v průběhu Talvisoty. Tou je až vyjádření Kremle, které označuje tvrzení Finů za lež a že informace o těžkých ztrátách 44. divize¹¹⁷ jsou vymyšlené.¹¹⁸

První zprávu o importu zahraničních zbraní dostáváme 13. prosince – jedná se o dodávku stíhacích letadel od Angličanů.¹¹⁹ Tyto prvotní informace o dodávkách válečného materiálu jsou uvedeny bez odezvy a v novinách se nevyskytuje kritika této pomoci.¹²⁰ Poprvé se dozvídáme o anglických plánech, jak využít bojů ve Finsku ve svůj prospěch, 20. prosince.¹²¹ Tato zpráva je převzata berlínského zpravodajství a popisuje snahu Spojenců zatáhnout Finy do války s Německem a použít vojska na jejich území jako předsunutou základnu pro nadcházející invazi na jih. Tento článek není ojedinělý a dochází k opakování stejné myšlenky v dalších vydáních.¹²²

V neutrálním podání je podána zpráva o přesunu dobrovolnických jednotek z řad Švédů a Dánů.¹²³ Vyložené odsuzující je zpráva, ve které je uvedeno, že do Finska mají být poslány oddíly Poláků: *Poláci dostávají tak novou lekci, jaké jest anglické „přátelství.“ Protože jich nelze upotřebiti ve Francii a Anglii, mají v arktických končinách finských nasazovati svou kůži za západní mocnosti, které samy nejeví ochotu poslati Finům na pomoc své vojáky.*¹²⁴ Podobnou zprávu o vyslání expedičních sborů utvořenou z Polských jednotek dostáváme také o Francii: *Polákům, kteří byli západními mocnostmi svedeni, dostane se cti, obětovat svoji kůži i ve Finsku.*¹²⁵ Tyto vyjádření mluví jasně proti velmocem, které na západě přijali uprchlé občany

¹¹⁶ *Na finské frontě žádné zvláštní události.* Národní listy, č. 10, 12. 1. 1940, s. 1.

¹¹⁷ Která byla ve skutečnosti naprosto zmasakrována finskými oddíly při postupu na raatské cestě.

¹¹⁸ *Sovětské popření zpráv o finských vítězstvích.* Národní listy, č. 13, 15. 1. 1940, s. 2.

¹¹⁹ *Anglické stíhačky Finům.* Národní listy, č. 340, 13. 12. 1940, s. 1.

¹²⁰ *Anglie podporuje Finsko materiálem.* Národní listy, č. 342, 15. 12. 1939, s. 1.

Anglický válečný materiál Finsku. Národní listy, č. 344, 17. 12. 1939, s. 1.

Americká dodávka letadel Finsku. Národní listy, č. 347, 20. 12. 1939, s. 1.

Anglická letadla pro Finsko. Národní listy, č. 348, 21. 12. 1939, s. 1.

Blahovolné britské dodávky zbraní Finsku. Národní listy, č. 5, 6. 1. 1940, s. 1.

¹²¹ *Anglické útočné plány na severu a na jihu.* Národní listy, č. 347, 20. 12. 1939, s. 1.

¹²² *Západ získal Finsko.* Národní listy, č. 354, 29. 12. 1939, s. 2.

Pokusy západních mocností rozšířit válku. Národní listy, č. 3, 4. 1. 1940, s. 1.

Západ hledí zatáhnout neutrály do války. Národní listy, č. 4, 5. 1. 1940, s. 1.

Proč Anglie podporuje Finsko. Národní listy, č. 6, 8. 1. 1940, s. 1.

Snaha západu rozšířit bojiště. Národní listy, č. 11, 11. 3. 1940, s. 1.

Stín Anglie nad Skandinávií. Národní listy, č. 35, 6. 2. 1940, s. 1.

O pletích západu ve Skandinávii. Národní listy, č. 42, 13. 2. 1940, s. 1.

Hrozby západu proti Skandinávii. Národní listy, č. 68, 10. 3. 1940, s. 2.

¹²³ *Dobrovolníci pro Finsko.* Národní listy, č. 2, 8. 1. 1940, s. 1.

Švédští a norští dobrovolníci do Finska. Národní listy, č. 5, 6. 1. 1940, s. 1.

¹²⁴ *Poláci mají být posláni do Finska.* Národní listy, č. 28, 30. 1. 1940, s. 2.

¹²⁵ *Anglie a Francie zasáhnou ve Finsku.* Národní listy, č. 39, 10. 2. 1940, s. 2.

ze zemí, které jsou okupovány Německem a Sovětským svazem a zprávy tohoto ražení se dají brát jako ty, které hrají na nejcitlivější notu. Pokud čtenáři zaregistrují, že jejich přátelé, sousedé či příbuzní, kteří utekli na Západ jsou následně obětováni a posláni do bojů úplně v cizí zemi, nebudou chovat k Francii a Británii příliš velké sympatie a budou naopak více zastávat spravedlivou válku Německa.

Národní listy, jakožto jediné z vybraných periodik, zachytily vyhlášení Moskevského míru a otiskly ho ještě tentýž den, co byl podepsán. Celé titulní strany obou večerních vydání jsou obsazeny titulky, které oznamují uzavření mírového stavu mezi oběma zeměmi. Samozřejmostí je oznámení podmínek míru, které byly schváleny po jednáních mezi Finy a Sověty – mluví se především o územních ztrátách. Velice časté jsou také články, které mluví o vítězství Finů, kteří včas prohlédli záměr nepřítele (rozumějme Anglie) a nenechali se zatáhnout do mnohem většího konfliktu, který by vedl k dalšímu krveprolití.¹²⁶ Zprávy, kde dochází k odsuzování nepřátel Německa, zabírají mnohem více místa než ty, které mluví o vývoji vztahů dosud válčících stran.

Články, které byly analyzovány v této části práce, pocházely z mnoha různých zdrojů – mluvíme především o vyjádření Helsinek, Moskvy a Berlína. Řada z nich je ovšem z jiných států jako je například Dánsko či Nizozemí. Díky těmto různým zdrojům, které často udávají i protichůdné informace než ty, které se k nám dostávají ze Sovětského svazu mohl čtenář usoudit, jaká je situace na Severu, protože tyto informace velice často odpovídali realitě. Zprávy, které podsouval Kreml, musíme brát ovšem tradičně s rezervou, protože jejich tvrzení nejsou úplně shodná s realitou a snaží se minimalizovat negativní dojmy na svoji osobu. Opět se tedy dokazuje, že snaha kontrolních úřadu se zaměřuje především na konflikt Spojenců a Německa. Hlavním úkolem je tedy ospravedlnit pozici Říše v probíhající válce a konflikty, které jsou umístěny až na druhé koleji slouží jen jako příležitost, kde těžít body ve vlastní prospěch a v neprospěch Západu bez toho, aby se výrazně zasahovalo do zpravodajství o této méně důležité potyčky na severu.

2.2.4 Rudé právo

Z doby, kdy probíhala Talvisota, nedošlo k žádnému zlepšení situace a *Rudé právo* tak neustále obíhalo ilegálně mezi určitou vrstvou lidí a nedochovalo se nám do dnešní doby mnoho

¹²⁶ *Finové prohlédli úmysly Angličanů*. *Národní listy*, č. 71, 13. 3. 1940, s. 1.

záznamů. K dispozici jsou pouze dvě čísla – jedno bylo z konce února¹²⁷ a druhé ze začátku března.¹²⁸

Článek o bojích ve Finsku patří mezi první informaci, kterou si můžeme přečíst – představena je jako válka rozpoutaná imperialisty, kteří *se snaží označit SSSR za spojence Německa a pod protinacistickou vlajkou zorganizovat protisovětskou frontu, rozpoutat válku i proti Sovětskému svazu.*¹²⁹ Nejedná se jen o Fíny, ale i o neutrální státy v přední Asii a zbytek Skandinávie, kteří pomocí imperialistických agentů budou štváni proti Sovětům také. Ruská invaze do Finska je zde obhajována jako záchranná válka, jejíž úkolem je *osvobození Finska z jařma kapitalismu,*¹³⁰ které vede *vojenský diktátor Finska, švédský velkostatkář, bývalý velitel osobní carské gardy a carský generál Carl Gustav von Mannerheim.*¹³¹ V březnovém čísle se dovídáme *Pravdu o Finsku,*¹³² které je již na spadnutí a nedokáže dále odolávat tlaku mohutné rudé armády.¹³³ Velmi jsou zde opěvovány sovětské úspěchy a to zejména, že rudoarmějci dokázali prorazit finské linie a také je zde zdůrazněno tvrzení, že do Finska nevstupují Rudé oddíly jako dobyvatelé, ale jako osvoboditelé a spolubojovníci utiskovaného lidu.

Všechna tvrzení jsou silně zabarvena propagandistickým tvrzením, které nebylo zrovna kompatibilní s realitou. Veškeré historické reálie jsou překrouceny a informace, pocházející ze stránek *Rudého práva*, není možné brát seriózně. Jedná se o téměř vymyšlené skutečnosti, které jsou tu z jediného účelu – glorifikace Sovětského svazu a jeho expanzivní politiku ospravedlnit jako osvobozující válku.

¹²⁷ KALVÍNSKÁ: s. 51-61.

¹²⁸ KALVÍNSKÁ: s. 63-75.

¹²⁹ *Anglie organizuje tažení proti SSSR! Rudé právo*, začátkem února 1940. In: KALVÍNSKÁ: s. 52.

¹³⁰ *Rudá armáda osvobozuje Finsko! Rudé právo*, začátkem února 1940. In: KALVÍNSKÁ: s. 53-54.

¹³¹ Tamtéž s. 54.

¹³² *Pravda o Finsku. Rudé právo*, začátkem března 1940. In: KALVÍNSKÁ: s. 69.

¹³³ Toto tvrzení je shodou okolností pravdivé.

2.3 Poválečné období

2.3.1 Lidové noviny

Poslední sledované období je ze všech nejkratší – zaměříme se zde na vyjádření, která byla otištěna od konce války až do konce měsíce března.

V tomto období vyšlo celkem 29 čísel *Lidových novin*, z toho 20 výtisků se obsahuje pro nás důležité informace a v první den vyhlášení jsou Moskevskému míru věnovány celé dvě strany. 16 z 23 článků je umístěno na titulní straně, což nám dává naprostého vítěze v kategorii o nejsledovanější rubriku.

Mezi nejdůležitější sdělení, kromě samotného konce války, patřily detaily mírové dohody a také vyjádření Británie a Francie. Již na titulní straně 14. března bylo čtenářům sděleno, že finský odmítavý postoj a celé následující krveprolití je důsledek válečných snah západu: *...finský odpor nepramenil jen z finské politiky, nýbrž že tu bylo ještě nějaké jiné pozadí. Nebylo nesnadno uhodnout, že tento odpor všemožně živila anglo-francouzská diplomacie.*¹³⁴ Podobné vyjádření se nachází v tom samém čísle na třetí straně, kde je umístěno hned několik titulků, které nepůsobí pro západní spojence zvláště dobře: *Těžká rána pro Západ: Rusko-finská mírová smlouva novou porážkou Anglie a Francie; Zmařené snahy anglofrancouzské.*¹³⁵ Obsahem těchto zpráv je především vyjádření zahraniční tisků, které se shodují s názory německými – tedy že Západ byl poražen a jeho prestiž významně utrpěla. Také se mluví o velkém vítězství Německa, které dokázalo uhájit svoji pozici v probíhajícím dění a neztratilo své mocenské postavení v rámci Evropy. Prakticky stejný přístup je praktikován i ve večerním vydání *Lidových novin: Západ ohromen a zklamán: Mír po stočtyřicetidenní válce ve Finsku;*¹³⁶ *Velké diplomatické vítězství říše.*¹³⁷ Prakticky všechny články, které nejsou věnované pouze oznámení míru a jeho podmínek, se zabývají především ponížením západních mocností, a naopak vyzdvihují zásluhy říše, která je zde prezentována jako příkladný a sebejistý stát. Téměř identicky jsou psány veškeré články, které pojednávají o válce a následném míru. Obdobné případy můžeme jmenovat i v dalších číslech.¹³⁸

¹³⁴ *Moskevský mír.* Lidové noviny, č. 133, 14. 3. 1940, s. 1.

¹³⁵ *Západ ohromen a zklamán.* Tamtéž.

¹³⁶ *Velké diplomatické vítězství říše.* Tamtéž.

¹³⁷ *Západ ohromen a zklamán.* Lidové noviny, č. 134, 14. 3. 1940, s. 1.

¹³⁸ *Moskevský mír porážkou Anglie.* Lidové noviny č. 135, 15. 3. 1940, s. 1.

Zmařené vyhlídky západu. Tamtéž s. 3.

Francouzský tisk o neúspěchu. Lidové noviny, č. 137, 16. 3. 1940, s. 1.

Anglie hledá nové bojiště. Lidové noviny, č. 140, 18. 3. 1940, s. 1.

Mezi čtivější zprávy patří ty, které se zaměřují na následující kroky Finska. Jedná se především o důsledky mírových dohod, které mají těžký dopad na obyvatelstvo – především vystěhování značné části finského obyvatelstva¹³⁹ a také obnovení finského hospodářství, které bylo rovněž těžce oslabeno.¹⁴⁰ Konkrétní informace jsou shrnuty v čísle z 25. března: *Městské obyvatelstvo z Hangö, Viipury (Viborg) a ostatních měst jihovýchodních finských krajů má být usazeno v Helsinkách. V okolí tohoto finského hlavního města mají vzniknout nové průmyslové podniky, bude rozšířen helsinský přístav a v městě budou vybudovány nové obytné čtvrti.*¹⁴¹

Opět se zde setkáváme s velkým důrazem na to, aby byla co největší pozornost věnována vykreslení situace v co největší neprospěch západních států. Pokračuje tedy stejná systematika, která provázela *Lidové noviny* již od počátku sledovaného období. Prioritní nebylo podporovat jednu z válčících stran, ale šlo především o kladné vykreslení Německa samotného.

2.3.2 Venkov

Poslední sledované období je ze všech nejkratší – zaměříme se zde na vyjádření, která byla otištěna od konce války až do konce měsíce března.

V tomto období vyšlo 16 čísel *Venkova* a v nich se nachází 7 výskytů, ve kterých se řeší uzavřený mír mezi válčícími státy a z toho 4 byly na titulní straně. Největší koncentrace těchto článků, je samozřejmě hned v první den ohlášení klidu zbraní – hovoříme téměř o celé titulní straně, která obsahuje hned několik článků, pojednávajících o této horké novince.

V těchto člancích se v první řadě řešily podmínky míru s komentářem, který výsledky tohoto míru hodnotí jako rozumné.¹⁴² Velice časté jsou také články hodnotící západní pomoc jako snahu o zajištění rudných dolů, které měly ve skutečnosti místo pomoci Finsku řešit jen problém Spojenců s Německem.¹⁴³ V nejbližších dnech po uzavření míru se vyskytují obsáhlé články o porážce Britů, jejíž diplomatům se nepodařilo zatáhnout neutrální země do války.¹⁴⁴ Články s touto tematikou jsou frekventovanější a je jim věnovaná mnohem větší pozornost než Finům a Sovětům samotným. Kvůli nedostatečné kapacitě *Venkova* musely další zprávy, které řešily imperialistickou zákeřnost v bojích na severu, ustoupit do pozadí. Na další velmi rozsáhlý článek, obviňující Spojence ze snah obrátit celou Skandinávii do válečného šílenství, jsme si

¹³⁹ *Finsko plní podmínky míru.* Lidové noviny, č. 139, 18. 3. 1940, s. 1.

Finské poselstvo do Moskvy. Lidové noviny, č. 142, 19. 3. 1940, s. 1.

¹⁴⁰ *Obnova finského obchodu.* Lidové noviny, č. 143, 20. 3. 1940, s. 3.

¹⁴¹ *Finové vyklizují postoupená území.* Lidové noviny č. 152, 25. 3. 1940, s. 1.

¹⁴² *Uzavření míru na severu.* Venkov, č. 61, 14. 3. 1940, s. 1.

¹⁴³ *Západ chtěl přístavy a švédskou rudu.* Venkov, č. 61, 14. 3. 1940, s. 2.

¹⁴⁴ *Světový tisk o zklamání západu z Finska.* Venkov, č. 62, 15. 3. 1940, s. 2.

museli počkat až do 29. března, kdy je opět téměř celá titulní strana obsazena tituly: *Anglie nechtěla pomoci Finsku*¹⁴⁵ a *Celý sever má být bojištěm – Západ chce zavést válku do Skandinávie*¹⁴⁶

Potvrzuje se, že celá Zimní válka nebyla pro Německo tím nejdůležitějším. Stejně jako ve všech předchozích případech byla hlavní pozornost věnována demonizaci Západu, což je i nadále hlavním cílem propagandy. Pokud se zde objevila nějaká informace, která by mohla pomoci propagandistické válce, byla násobně zveličena a byla ji věnována mnohem větší pozornost než jiným zásadním událostem.

2.3.3 Národní listy

V tomto období vyšlo 19 čísel *Národních listů* včetně pondělních speciálů a v nich se nacházelo 16 výskytů, ve kterých se řeší uzavřený mír mezi válčícími státy a z toho 12 jich bylo na titulní straně. V případě 14. března je celá titulní strana věnována právě Moskevskému míru.

To nám v průměru dává téměř denní přítomnost informací, které sledují vývoj situace na severu a průměrně jsou v každých třech číslech dva články umístěny na titulní straně.

Hned na prvním místě je umístěn obsáhlý článek: *Vystřízlivění Finů – těžké zklamání západu*, pojednávající o tom, jak se Finsko nechalo chytit do osidel západních velmocí, co je bez okolků chtěly zatahnout do války, která měla mocnostem usnadnit probíhající boje s Německem. Dále následuje pasáž, zabývající se změnou hranic státu, ale také zde najdeme oznámení finské svobody a nezávislosti i přes územní ztráty.¹⁴⁷ Oznámení o porážkách Francie a Británie se opakuje několikrát¹⁴⁸ – hovoří se zejména o jejich ztrátě prestiže a diplomatickém neúspěchu ve skončeném sporu, kde nedokázaly hrát dostatečně významnou úlohu a byly odsunuty do pozadí na úkor Říše.

Krom informací o selhání Spojenců se zde setkáváme také se sloupky, které se zabývají běžnou situací Finů – vyklízením odstoupených území,¹⁴⁹ přepnutí do mírového stavu a také důsledky má mírová dohoda pro obyvatelstvo¹⁵⁰

¹⁴⁵ *Anglie nechtěla pomoci Finsku*. Venkov, č. 73, 29. 3. 1940, s. 1.

¹⁴⁶ *Celý sever má být bojištěm*. Tamtéž.

¹⁴⁷ *Vystřízlivění Finů*. Národní listy, č. 72, 14. 3. 1940, s. 1.

¹⁴⁸ *Západ propásl velkou příležitost*. Tamtéž.

Dobrodružství západních velmocí na severu ztroskotalo. Národní listy, č. 73, 15. 3. 1940, s. 2.

Mluví o finské svobodě, ale myslí švédskou rudu. Národní listy, č. 78, 20. 3. 1940, s. 1.

¹⁴⁹ *Finové vyklízují odstoupená území*. Národní listy, č. 74, 16. 3. 1940, s. 2.

¹⁵⁰ *Finsko přechází do mírového stavu*. Národní listy, č. 75, 17. 3. 1940, s. 2.

Provádění důsledků mírové smlouvy rusko-finské. Národní listy, č. 78, 20. 3. 1940, s. 1.

Evakuace ve Finsku. Národní listy, č. 79, 21. 3. 1940, s. 1.

Opět se ukázalo, že sovětsko-finský spor není hlavním tématem, kterým jsou noviny ochotny se zabývat. Jedná se především o zaměření pozornosti na vztah Říše a Spojenců – vykreslení spojenecké viny a válkychtivosti je pro ně cíl mnohem důležitější. Samozřejmě je Zimní válce také věnován obrovský prostor, ale hlavní pozornost propagandistických expertů leží v probíhající druhé světové válce.

2.3.4 Rudé právo

Žádný výtisk *Rudého práva* se nám z období konce války až konce března nedochoval. Na základě předchozích případů ovšem můžeme odhadnout, jak by byl konec války prezentován – pravděpodobně by bylo mluveno o územních ztrátách Finů jako o vítězství Sovětů, kteří úspěšně osvobodili utlačovaný dělnický lid. Otázkou ovšem zůstává, jak si nepřátelská propaganda dokázala vysvětlit, že nebylo osvobozeno celé Finsko, ale pouze jeho malá část na hranicích Sovětského svazu.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem analyzoval stovky článků, které se zabývaly problematikou Zimní války, případně zahraniční politikou a diplomatickou snahou Finska mezi 23. srpnem 1939 a 30. březnem 1940. Tyto články jsem následně rozčlenil na menší úseky, aby práce v nich byly přehlednější. Tři větší celky rozdělovaly časové období na dobu před, během a po Zimní válce a každý z těchto tří úseků byl dále členěn na čtyři menší podle periodika, které bylo v tomto období analyzováno.

V jednotlivých kapitolách jsem prokázal, že ozbrojený konflikt mezi Sovětským svazem na jedné straně a Finskem na straně druhé patřil mezi vysoce frekventované téma hlavně na stránkách *Národních listů*, které denně vydávaly nejvíce jednotlivých dílů. Velmi často byly jednotlivé články zabývající se děním na severu umístěny na titulních stranách, což znamená, že celé politické spektrum tehdejší společnosti bylo o tomto konfliktu informováno na denní bázi. Prakticky celá společnost tak věděla o probíhající válce až na výjimky, které tyto informace neměly spíše kvůli vlastní neochotě než kvůli nedostatku informací.

Rovněž se mi podařilo prokázat, že informace v novinách by se daly z poloviny označit jako objektivní. Běžnou praxí je i nadále přejímání informací z různých zemí, které mají k probíhajícímu konfliktu různý vztah – jsou zde převzata tvrzení jak útočníka, tak obránce a samozřejmě i neutrálních stran. Informace zabývající se děním na frontě a vztahem finsko-sovětským jsou faktograficky pořádku, jelikož příslušným cenzurním úřadům nepřišly dost zajímavé na to, aby do nich zasahovaly a propagandisticky je upravovaly. V druhé polovině článků již jde ovšem cítit ostré pero editora, který dá vhodným informacím tu správnou barvu. Mezi tyto konkrétní případy patří především vyjádření o aktivitách Spojenců, kteří jsou ve válečném stavu s Německem. Především zásahy těchto států do dění ve Finsku byly využity německou propagandou, která zde vytrvale pracovala na tom, aby probíhající Druhá světová válka – ne však Talvisota, měla jasně definovaného svého padoucha a hrdinu. Napříč celým obdobím a všemi periodiky tak najdeme řadu článků, které obviňují Británii z válečných nálad a nepřátelských akcí proti celému světu, zatímco Německo je zde prezentováno jako mírumilovný stát, který se snaží pouze hájit své vlastní zájmy a pokojně existovat.

Ve všech třech tiscích se nacházejí naprosto stejné informace, které prakticky nemají vliv na samotného čtenáře. Pokud si odmyslíme propagandistické články o nepřátelské Británii a dobrém Německu, máme k dispozici sérii odstavců o Finsku prakticky stejného znění napříč politickým spektrem.

Úmyslně jsem do předchozích odstavců nezahrnul *Rudé právo*, protože se o něm dá mluvit jako o samostatné kapitole. Jednak nemáme k dispozici dostatečný počet výtisků, ze kterých by bylo možné udělat dostačující analýzu a za druhé se jedná o fanaticky psaný plátek, který se ani nesnaží působit seriózně, čímž absolutně nezapadá do kontextu zbylých tří. Je ovšem možné pro případ budoucího bádání hledat v archivech ztracené výtisky nebo alespoň letáky, které by mohly pomoci dotvořit obraz komunistického pohledu na věc.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

- KALVÍNSKÁ, Blažena: *Rudé právo 1939-1945*, Praha 1971,
- Lidové noviny. R. 47, č. 419-655, Brno 23. 8. 1939 – 31. 12. 1939.
- Lidové noviny. R. 48, č. 1-162, Brno 1. 1. 1940 – 31. 3. 1940.
- Národní listy. R. 79, č. 228-356, Praha 23. 8. 1939 – 31. 12. 1939.
- Národní listy. R. 80, č. 1-88, Praha 1. 1. 1940 – 31. 3. 1940.
- Venkov. R. 34, č. 196-307, Praha 23. 8. 1939 – 31. 12. 1939.
- Venkov. R. 35, č. 1-75, Praha 1. 1. 1940 – 31. 3. 1940.

Paměti

- CRANKSHAW, Edward: *Khrushchev Remembers – The Last Testament*. Boston 1973.
- CRANKSHAW, Edward: *Khrushchev Remembers*. Boston 1970.
- MANNERHEIM, Carl Gustav Emil: *The Memoirs of Marshal Mannerheim*. Londýn, 1953.

Literatura

- BEDNAŘÍK, Petr – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara: *Dějiny českých médií*. Praha 2011.
- DYKE, Carl Van: *Zimní válka – Sovětská invaze do Finska 1939 až 1940*. Brno, 2007.
- HAKVOORT, Emmerich: *Finští sokoli 1 – Zimní válka 1939-1940*. Praha 2018.
- KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2012.
- MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Rosice u Brna 2000.
- PAANANEN, Lauri – ENGLEOVÁ, Eloise: *Zimní válka – Sovětský útok na Finsko 1939-1940*. Brno 1996.
- RICHTER, Karel: *Hranice placená krví – Sovětsko-finské války*. Praha 2014.

Články

HARNA, Josef: *Agrární hnutí do roku 1938*. In: MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Olomouc 2000, s. 175.

MAREK, Pavel: *KSČ v letech 1921-1938*. In: MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Olomouc 2000, s. 137.

MARŠÁLEK, Zdenko: *U Vyborgu se bojuje za Budapešť*. Dějiny a současnost, Praha 2016, s. 20-24.

Dobové materiály

Secret Supplementary Protocols of the Molotov-Ribbentrop Non-Aggression Pact. Moskva 1939. In: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/110994.pdf?v=61e7656de6c925c23144a7f96330517d> [cit. 18. 3. 2021].

The Moscow Peace Treaty, Moscow 1940. In: http://www.winterwar.com/War%27sEnd/moscow_peace_treaty.htm [cit. 7. 4. 2021].

Ústavní listina Československé republiky. Praha 1920, § 113. In: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html [cit. 7. 2. 2021].

Zákon na ochranu republiky. Praha 1923, Č 50/1923 Sb. In <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgizv6njqfuya> [cit. 7. 2. 2021].

Zákon o mimořádných opatřeních. Praha 1920, Č 300/1920 Sb. In <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mzqgawta> [cit. 7. 2. 2021].

Internetové zdroje

MediaGuru: *Trend prodeje deníků se v prvním čtvrtletí nezměnil*. 2019, In: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2019/05/trend-prodeje-deniku-se-v-prvnim-ctvrtleti-nezmenil/> [cit. 8. 3. 2021].

Summary

This bachelor thesis is based on an extensive analysis of over 600 articles published in between August 23rd, 1939 and March 30th, 1940 by 3 individual periodicals: *Národní listy*, *Lidové noviny* and *Venkov*. As regards these news articles, I focused my research on the First Soviet-Finnish War, otherwise known as the Winter War, and themes related to the diplomatic relationship between Finland and the Soviet Union.

The conflict between USSR and Finland was most frequently discussed in *Národní listy*. It was a general practice then to adopt and interpret information from outside sources. As for the articles I analysed, it could be said that information was presented objectively, as far as concerns the Soviet-Finnish conflict itself. This is however not the case when it came to the involvement of foreign powers – the Allies of WWII specifically. Germany at this time was using warped versions of statements put out by the Allies to discredit Britain especially, since, while not being particularly concerned with the Winter War itself, it was the German mission to have themselves defined worldwide as the mistreated ones in the global war.

I ought to make mention of the *Rudé právo* periodical, which I have left out intentionally due to it not being a reliable source, both because of its propagandistic content, and its lack of extant material. However, I therefore encourage future researchers to try and retrieve said material, since it would serve greatly for the purposes of defining the communistic viewpoint of the issues discussed in this thesis.